

The background of the entire page is a light-colored, marbled paper with intricate, organic patterns in shades of grey and white, resembling natural stone or marble.

TERRA INCOGNITA

Architectuur & Melancholie

DELFIEN RABAEY

TERRA INCOGNITA

Architectuur & Melancholie

Masterproefnota
Master in de Architectuur EAD
2014-2015

Faculteit architectuur
Campus Sint-Lucas Gent
Associatie KU-Leuven

Docenten
Hugo Vanneste
Bert Joostens

Mentor
Carl Bourgeois

INHOUDSTAFEL

CONCEPTNOTA	<p>CONCEPTNOTA ARCHITECTUUR & MELANCHOLIE TERRA INCOGNITA</p>	2
ONTWERP	<p>TERRA INCOGNITA ARCHITECTUUR & MELANCHOLIE</p>	7
PROCES	<p>LES GLANEURS ET LA GLANEUSE SPANJE - ANDALUSIË</p> <p>DE GROTWONINGEN GRANADA</p> <p>MELANCHOLIE</p> <p>HET ARCADISCHE DE LEEGTE</p> <p>HET PROGRESSIEVE HET TIJDELIJKE</p> <p>HET PARADOXALE</p> <p>TERRA INCOGNITA PROCES</p>	<p>27</p> <p>37</p> <p>51</p> <p>67</p> <p>87</p> <p>87</p> <p>95</p>

When I go musing all alone,
 Thinking of divers things
 When I build castles in the air,
 Void of sorrow and void of fear,
 Pleasing myself with phantasms sweet
 Methinks the time runs very fleet.
 All my joys to this are folly,
 Naught so sweet as melancholy.

[...]

I'll change my state with any wretch,
 Thou canst from gaol or dunghill fetch;
 My pain past cure, another hell,
 I may not in this torment dwell!
 Now desperate I hate my life,
 Lend me a halter or a knife;
 All my griefs to this are jolly,
 Naught so damn'd as melancholy

- Robert Burton

LES GLANEURS ET LA GLANEUSE

Mijn reis ging naar Andalusië, van Malaga naar Cordoba en uiteindelijk richting Granada. Net als in de documentaire 'Les Glaneurs et la Glaneuse' probeerde ik zo weinig mogelijk vast te hangen aan een uitgelijnd scenario en het toeval op me af te laten komen. De reis werd een zoektocht naar alledaagsheid zonder op voorhand te weten wat dit zou kunnen inhouden.

In het boek 'De architectuur van het geluk' van Alain de Botton komt de term melancholie aan bod. Opeens werd duidelijk hoe ik dat mysterieuze gevoel dat ik tijdens de reis al enkele keren ondervond kon definiëren. Dat gevoel van vreugde dat we ervaren bij de schoonheid van bijvoorbeeld een landschap, maar de onpeilbare leegte die hiermee gepaard gaat. Deze dualiteit beleefde ik eveneens bij het aantreffen van de grotwoningen in Granada.

DE GROTWONINGEN

Melancholisch, was mijn gevoel bij het ontdekken van de grotwoningen. Het voelde aan als een mysterie dat zich bevond tussen droom en werkelijkheid, heimlich en unheimlich, schoonheid en verval, isolement en gemeenschap, geluk en depressie, melancholie en utopie.

De grotwoningen zijn gelegen in de wijk Sacramonte te Granada. Op wandelafstand van het centrum heeft zich een autonome nederzetting gevestigd. Weg van vooruitgang, verstedelijking en de huidige consumptiemaatschappij. Naast de zigeunergemeenschap trekt dit leven buiten de maatschappij ook kunstenaars, jongeren, Spanjaarden en vreemdelingen aan. Zij zien authenticiteit en onafhankelijkheid in deze autonome wereld binnen de stad. Een unieke, multiculturele gemeenschap heeft zich zo ontwikkeld op de Sacromonte in Granada.

De vernaculaire architectuur van de grotwoningen is een logisch gevolg van nood aan overleven binnen de geologie van de site, vastgeworteld in de aarde. Een oer-shelter met architecturale kenmerken als hol/void, massa/void, volume/skeletstructuur, donker/licht, negatief/positief, etc. Deze intrinsieke architectuur associeer ik met isolement, depressie, anonimiteit en individualiteit.

MELANCHOLIE

Het woord melancholie roept meteen associaties op met sentimentele zaken als dromerigheid, een blik op oneindig, schoonheid die ontroert, verdriet, een dierbare herinnering van wat niet meer is, een innig moment van liefde, een mysterieus gevoel, weemoed, etc. In de 'Anatomy of Melancholy' van Robert Burton schetst de schrijver een beeld van wat onder melancholie verstaan kan worden. Het gedicht behelst de ene antithese na de andere. De snelle stemmingswisselingen maken duidelijk dat melancholie een gemoedstoestand van uitersten is: verdriet en geluk, enthousiasme en ontgoocheling, zelfoverschatting en wanhoop, etc.

Melancholie is een complex en diepgaand thema dat onlosmakelijk verbonden is met het mens zijn. Al te vaak wordt melancholie vervangen door de klinische term depressie. Deze pessimistische benadering vormt een actueel thema in de hedendaagse maatschappij. In deze termen wordt melancholie omschreven als een stemmingsstoornis met een verlies aan interesse of plezier in haast alle activiteit. Ondanks dat dit een maatschappelijke aandoening vormt, wordt melancholie verbannen naar de privésfeer. Melancholie is taboe in de moderniteit.

Tegenover deze negatieve connotatie heeft melancholie echter ook een waardevolle antithese. Deze wordt helaas al te vaak naar de achtergrond geschoven, zo riskeren we iets fundamenteel menselijk te verliezen. Het is tijd de pessimistische benadering omver te werpen. We dienen melancholie te onderscheiden van depressiviteit. Want melancholie is een waardevolle karaktereigenschap, vol diepgang, creativiteit en harstocht.

Melancholie kan ons overvallen op een onverwacht moment, een mysterieus gevoel zonder enige duidelijke aanleiding. In een melancholische bui lijkt de tijd stil te staan en bekijk je de realiteit van op een afstand. Het is een licht droevig, maar aangenaam gevoel dat we willen koesteren. Want melancholie biedt zoveel troost. Als een pauze in het hectische leven, een zelfreflectie.

Het vermogen om melancholisch te zijn geeft aan dat je het leven niet ziet als een vastomlijnd gegeven, maar dat je lef hebt om te twijfelen, te bezinnen en te dromen. In dat opzicht moeten we melancholie koesteren en zouden we allemaal beter wat melancholischer zijn.

HET ARCADISCHE - DE LEEGTE

Het graven in de aarde, eeuwige sporen die achterblijven. Als littekens in het landschap met een geheugen. De grotwoningen belichamen de leegte, de negatieve tegenover de positieve ruimte, de void. Een oervorm van wonen vast geworteld in de aarde. Deze sporen wijzen zowel op een afwezigheid als een aanwezigheid: de leegte ontstaat door een gebeurtenis in het verleden, draagt een onuitwisbare herinnering. Deze voids, ontstaan door het ongeplande, het toevallige, heimelijke en verbodene blijken net de ultieme ruimte te bieden voor het ongeplande en het vrije. Gordon Matta Clark creëert voids in de stad. Deze leegtes wijzen op het onvermijdelijke proces van vergankelijkheid dat ingaat tegen de progressieve waarden van het modernisme. Vergankelijkheid visualiseert het verloop van de tijd en zit vol symbolische betekenis van melancholie, nostalgie en verbeelding.

HET PROGRESSIEVE - HET TIJDELIJKE

Tegenover de eeuwig blijvende void gaat het om een zelforganiserend model van architectuur met parameters als onzekerheid, veranderlijkheid, tijdelijkheid, etc. die zich uitend in geïmproviseerde skeletstructuren. Het is opmerkelijk hoe technologische elementen als tv-satellieten en zonnepanelen zich, ondanks het zoeken naar oer-shelter en geborgenheid, toch opdringen.

In de verbeelding 'Instant Cavehouse' wordt gezocht naar een hedendaagse vertaling van de grotwoningen. Het nomadische karakter van de gypsies geeft gestalte aan een mobiele skeletstructuur. 'Instant cavehouse' wil het contrast tussen de eeuwig overblijvende 'void' in de aarde, als een litteken, en de tijdelijke skeletstructuur nog meer benadrukken. 'Instant cavehouse' zet de machine in bij het krampachtig zoeken naar geborgenheid.

HOE KAN MELANCHOLIE GEARTICULEERD WORDEN IN ARCHITECTUUR?

Sinds de 19de eeuw wordt melancholie steeds meer geassocieerd met de stedelijke ruimte. De industriële revolutie leidde tot een sterke groei van metropolitane zones. Hoe meer de steden groeiden hoe meer het individu zelf vervaagde. Dit ging gepaard met een isolatie in de gemeenschap en het verdwijnen van herinneringen op zowel het collectieve als individuele niveau. Architectuur probeerde dit gevoel van verlies en onrust te articuleren, zo werd architectuur melancholischer.

Dit onderzoek wil reflecteren en reageren op de rol van melancholie in de hedendaagse maatschappij. Er is een onheimlich gevoel in deze tijd van vooruitgang, technologie en mediaobsessie. We smachten naar geborgenheid, maar het is steeds moeilijker zich te verschuilen. Er is nood aan een escape, een architectuur die melancholie niet langer als taboe beschouwd. Hoe kan melancholie gearticuleerd worden in architectuur? Een ontwerp dat een dialoog opent over melancholie in de postmoderne maatschappij.

HET PARADOXALE

Melancholie blijkt een begrip te zijn vol paradoxen en dubbelzinnigheden. Deze toestand van uitersten is zodanig aanwezig dat er bij de vertaling naar een ontwerp eveneens getracht wordt de paradox mee te nemen als een motor in het vormgeven van melancholie in architectuur. Dit vertaalt zich in enerzijds de arcadische trend, van regressie en het terugkeren naar de natuur en anderzijds een progressieve en technologische trend. In de relatie tussen utopie en melancholie, kunnen beide trends bekeken worden als strategieën om de werkelijkheid te ontvluchten. De machine, hetgene dat in eerste instantie bekritiseerd wordt, wordt paradoxaal ingezet in het zoeken naar een authentieke architectuur.

TERRA INCOGNITA

De ambitie van dit onderzoek is het articuleren van melancholie in architectuur. Zodat het ontwerp een dialoog opent over melancholie in de samenleving en de waardevolle zijde van melancholie behoedt. Het ontwerp gaat in op de vervreemding van het individu tegenover de steeds sneller veranderende maatschappij en het verlies van culturele identiteit die hiermee gepaard gaat. Het trachten te articuleren van dit gevoel van verlies en onrust maakt de architectuur melancholisch. Melancholie biedt troost, als een pauze in het hectische leven, een zelfreflectie. Het vermogen om melancholisch te zijn geeft aan dat er lef is om te twifelen, te bezinnen en te dromen. De architecturale omgang met melancholie uit zich niet in een voor de hand liggende vertaling. Het is een zoektocht binnen maatschappelijke, psychologische en architecturale contexten. De bevindingen in verband met melancholie en de grotwoningen in Granada worden toegepast op een stedelijke context.

De architectuur van de leegte staat open voor interpretatie. De leegte ontstaat door een gebeurtenis in het verleden draagt een onuitwisbare herinnering, als een litteken. Op die manier kan de leegte ingezet worden in het trachten vorm te geven aan het collectieve geheugen. Zo kan het verdwijnen van herinneringen op zowel het collectieve als individuele niveau vermeden worden. Net zoals melancholie een toestand van uitersten is, blijkt de arcadische trend in deze tijden van mediaobsessie en technologisering echter onmogelijk zonder behulp van de progressieve antithese.

Het gevolg is een radicale afwijking van de gevestigde stedelijke typologiën. Alternatieven voor die status quo worden gesuggereerd door middel van twee nieuwe archetypes. Op die manier wordt de status van de huidige architectuur bevraagd. De dystopische denkmodellen gaan de modernistische idealen bevragen, zowel het streven naar vooruitgang en vernieuwing als de conservatie van het bestaande. De twee modellen lijken op eerste zicht uitersten, maar gaan een dialoog met elkaar aan.

Het sceptisch omgaan met de idyllische utopiën uit het modernisme uit zich in een superstructuur boven de stad. Deze superstructuur vormt in tegenstelling tot de modernistische idealen echter geen toonbeeld van een naar geluk strevende maatschappij. De

structuur is net een daad van anarchie en rebellie, een verbeelding van de ontgoocheling in de modernistische idealen. Als een negatieve utopie gaat de structuur de stad aantasten. De stad ondergaat een proces van deconstructie.

In de tussenfase ontstaat een ruïne op stedelijke schaal. De ruïne vormt de beeldmetafoor bij uitsteking van melancholie. De poëzie van de ruïne is de poëzie van hetgene de deconstructie deels overleefde. Als een symbolische representatie van vergankelijkheid. Hoewel het gebouw niet meer intact is, leeft de herinnering deels verder in ons geheugen. In het modernisme wordt dit denken echter zo goed als niet bedebatteerd, vooral door de negatieve natuur van het afbreken, het vergankelijke, binnen het progressieve karakter van het modernisme. De afbraak van de stad evolueert verder waardoor de topografie van de stad zich uiteindelijk gaat verleggen. De stad verschijnt als een nieuw ontginningsgebied. Het steenpuin en sloopafval bieden de mogelijkheid na te denken over een nieuwe architectuur.

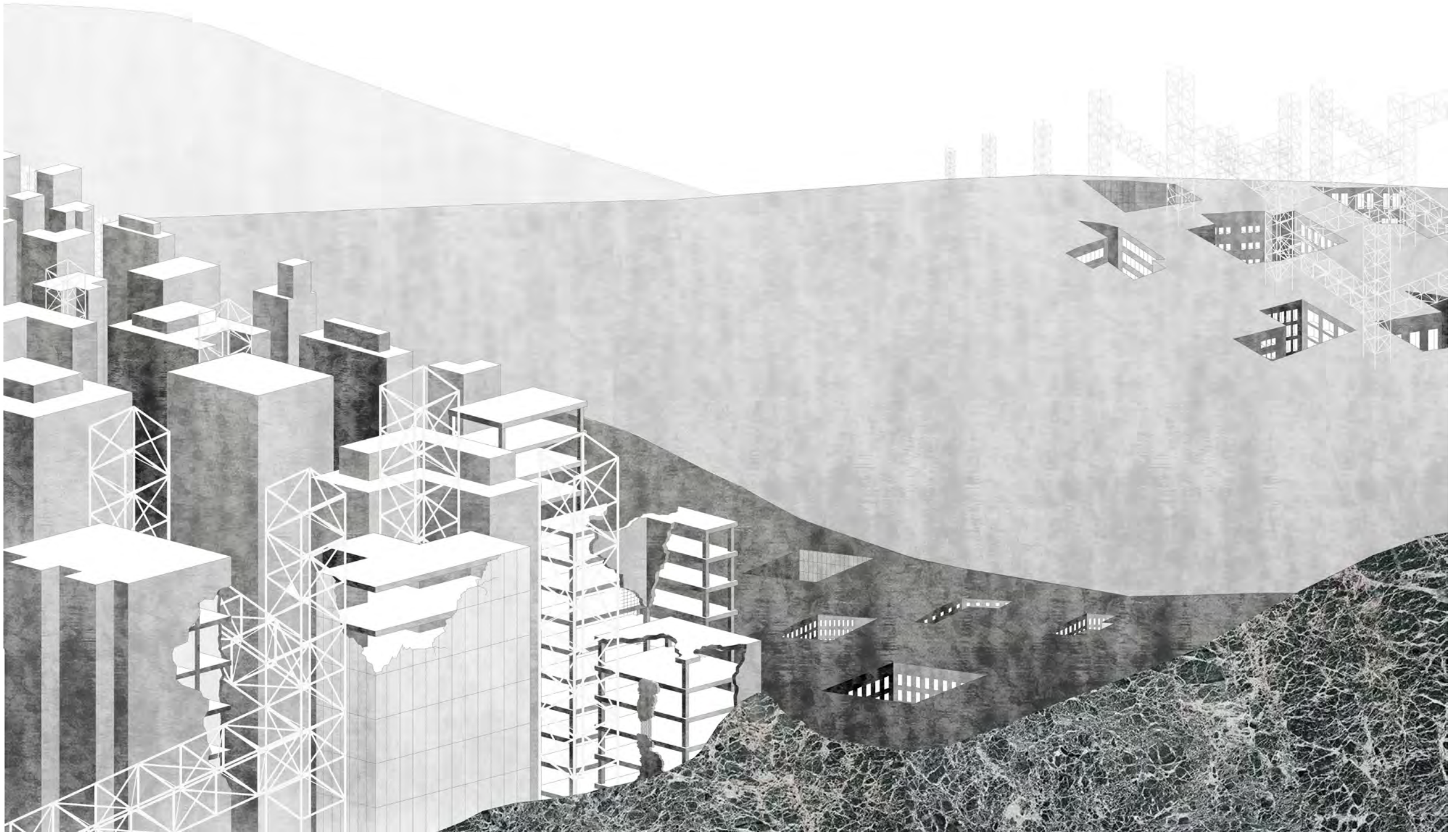
Dit proces resulteert in een reconstructie door middel van het steenpuin en afval dat een inversie gaat vormen van de oorspronkelijke stedelijke ruimte. Een nieuwe topografie, een nieuw landschap wordt opgebouwd, een terra incognita. Negatieve ruimte is positief geworden en omgekeerd. Melancholie articuleert zich in architectuur door de leegtes die achterblijven in het landschap. Als sporen van de gebouwen die er ooit waren, littekens met een geheugen. De leegte uit zich in een naar binnen gekeerde architectuur. Deze brutaliteit van het nieuwe landschap gaat een dialoog aan met de hoogtechnologische fragiliteit van de superstructuur, het arcadische wordt geconfronteerd met het progressieve. Zo wordt eveneens een dialoog geopend over architectuur en melancholie. Een gelaagdheid ontstaat in het ontwerp, van tabula rasa naar een terra incognita. Het nieuwe landschap als tweede laag omheen de aarde versus een hoogtechnologische structuur in de hoogte. Tevens krijgt het ontwerp inhoudelijke gelaagdheid; melancholie wordt verbonden met het vergankelijke, het geheugen en de dynamiek tussen oud en nieuw. Terra incognita is evenzeer een metafoor voor het onderzoek naar dit voor mij nog ongekende terrein; architectuur en melancholie. Als een 'Saut dans le vide'.

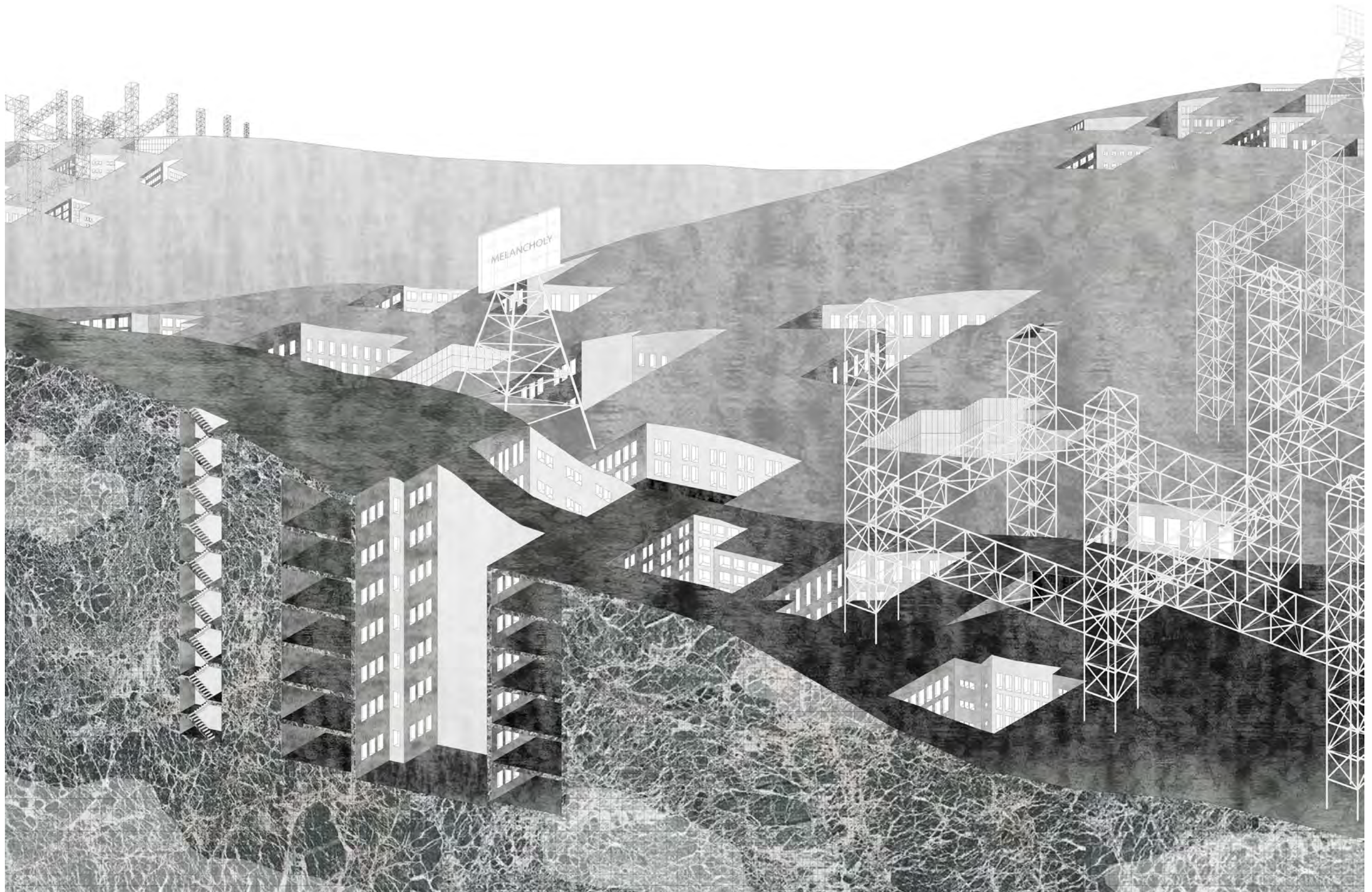
TERRA INCOGNITA

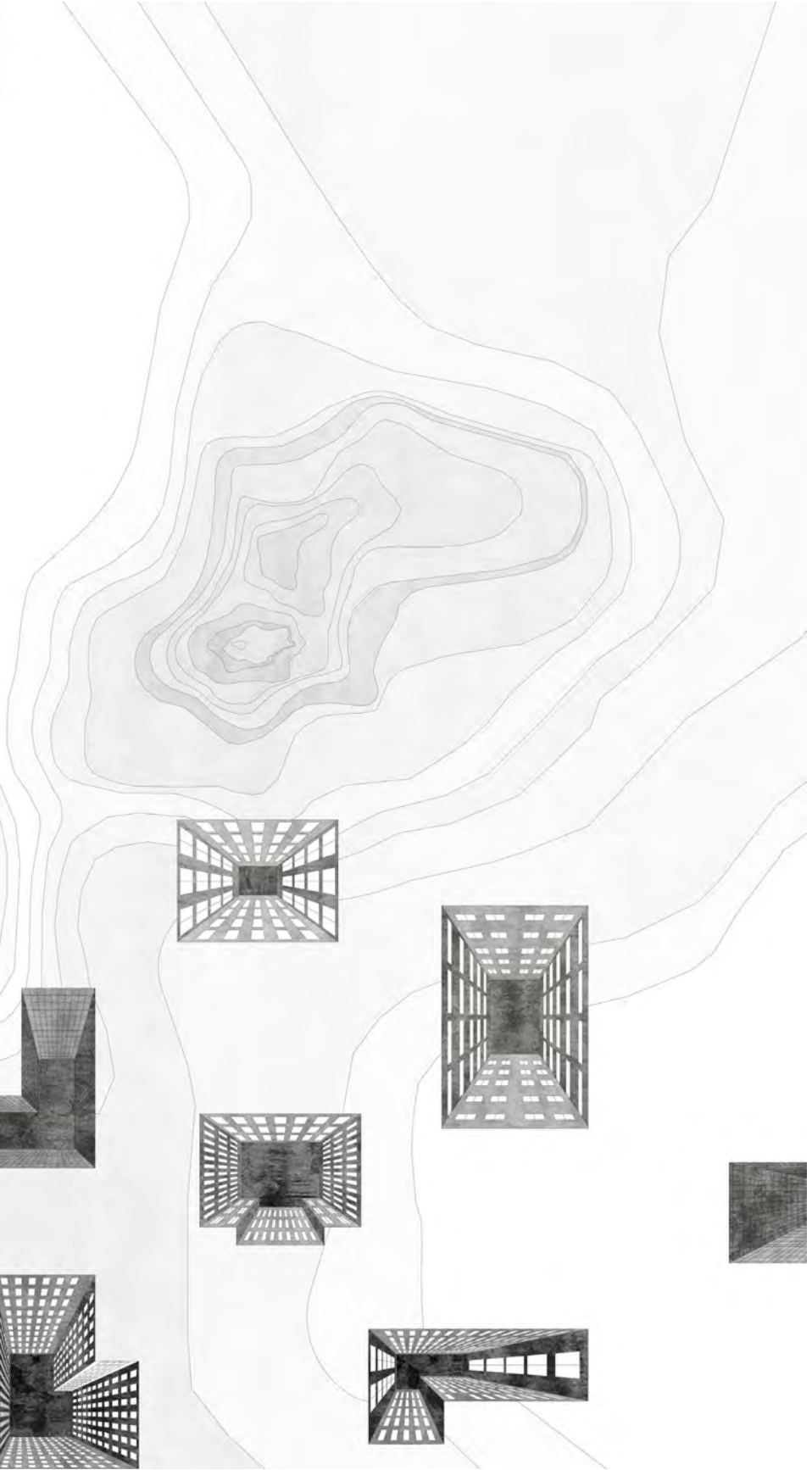
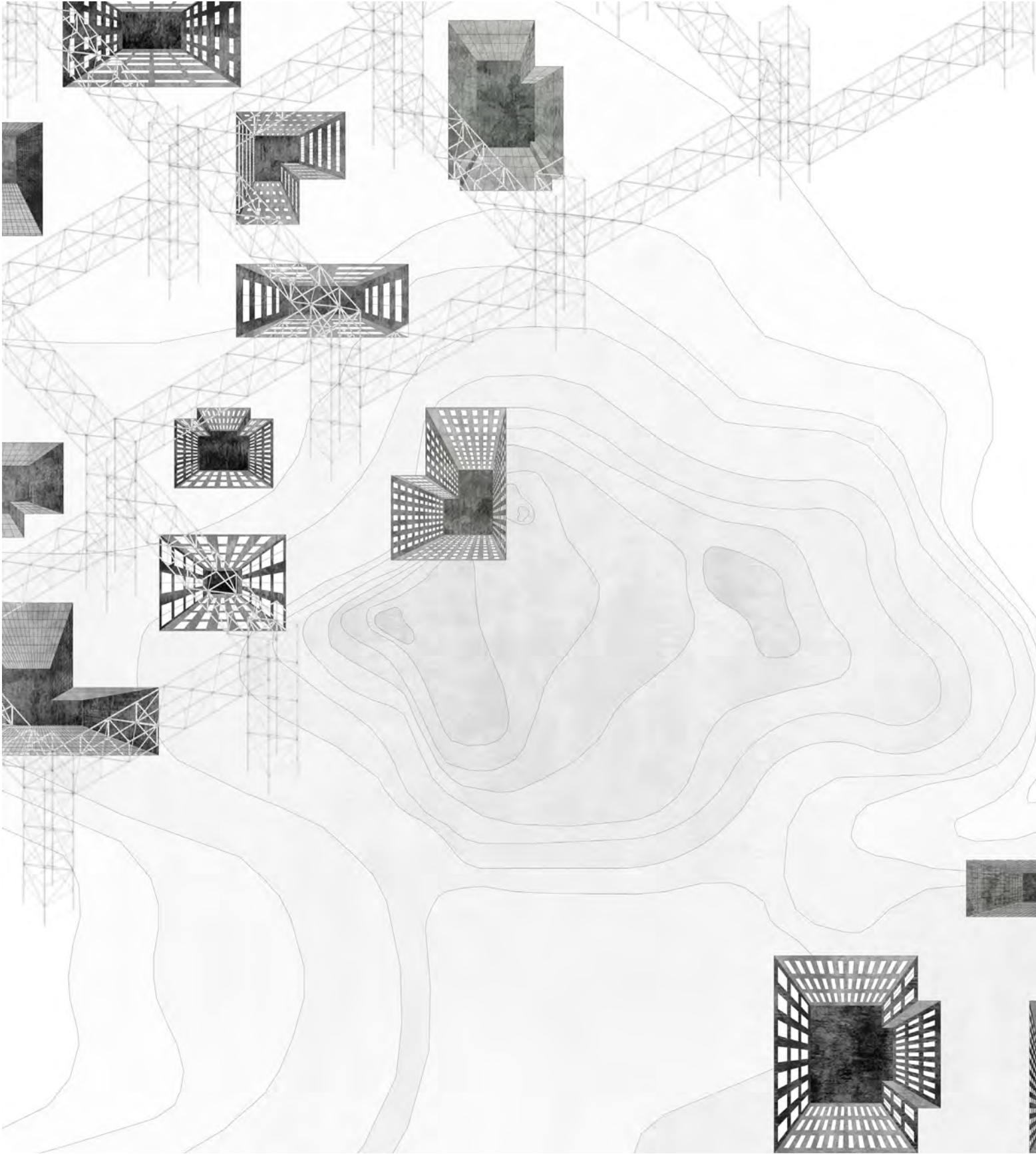
TERRA INCOGNITA

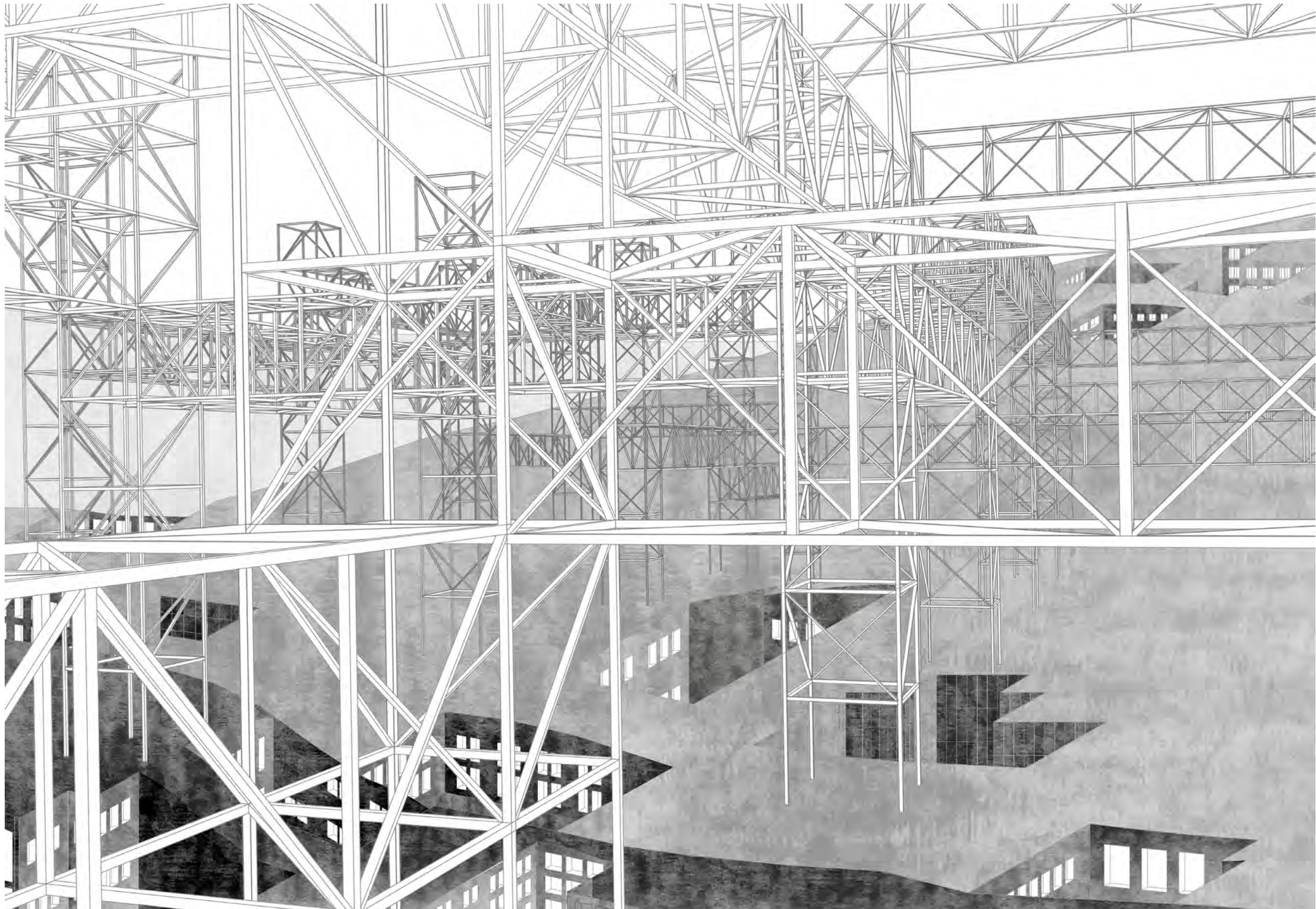


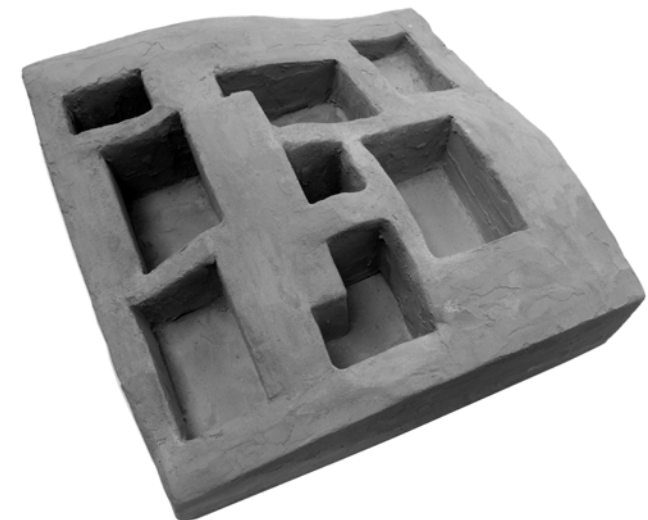
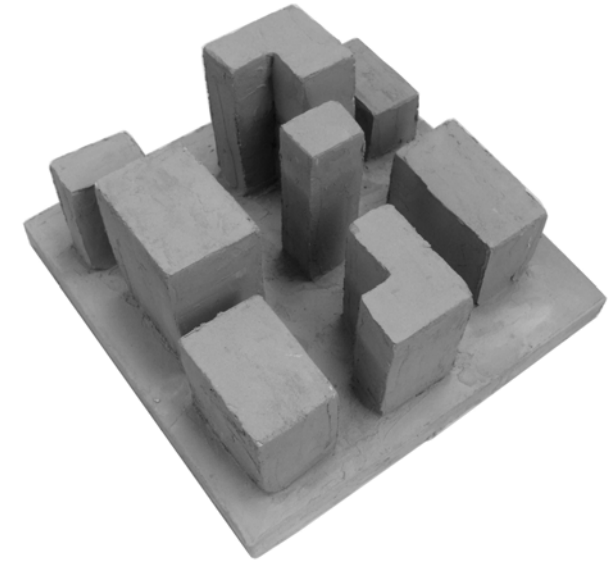
TERRA INCOGNITA

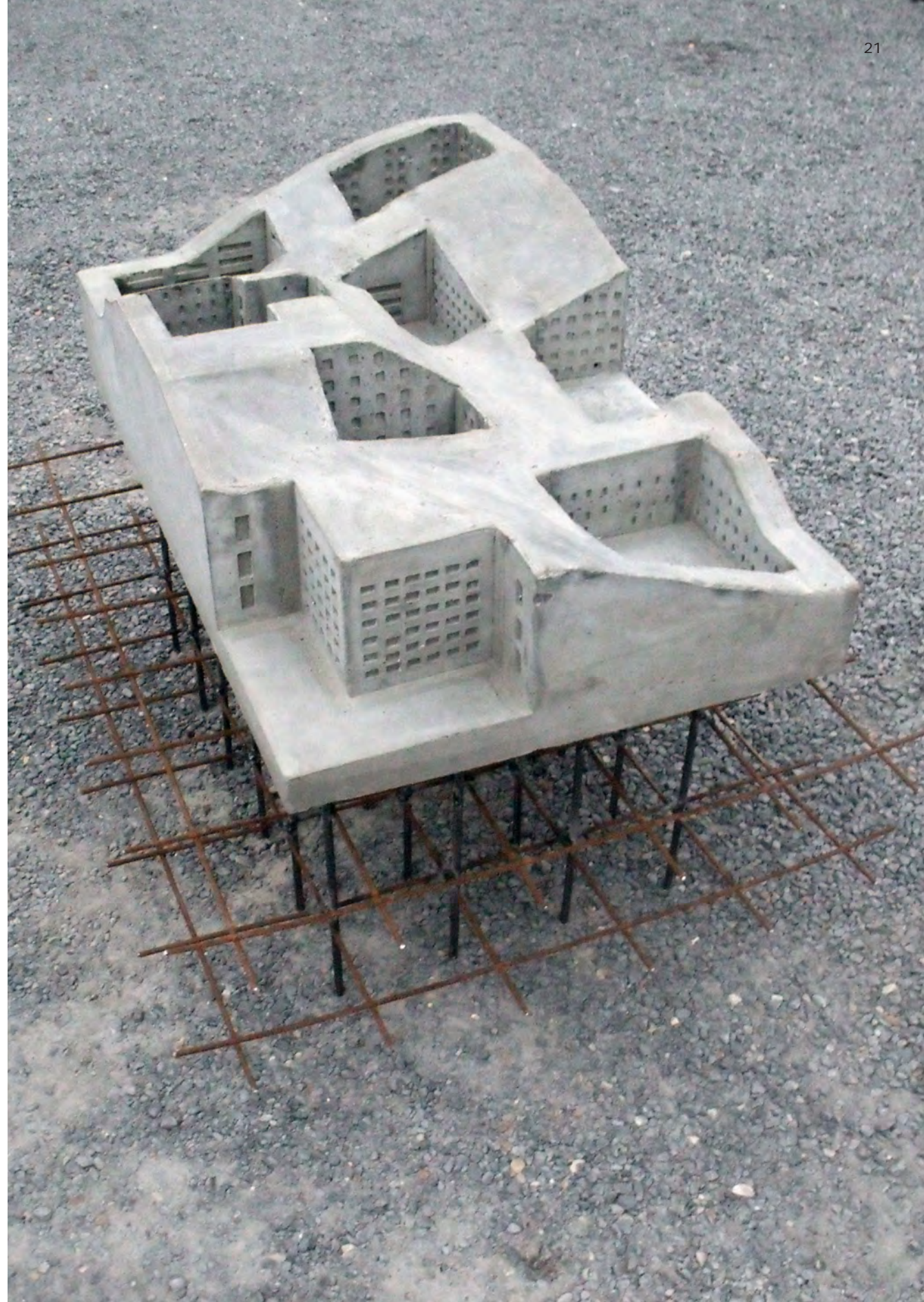


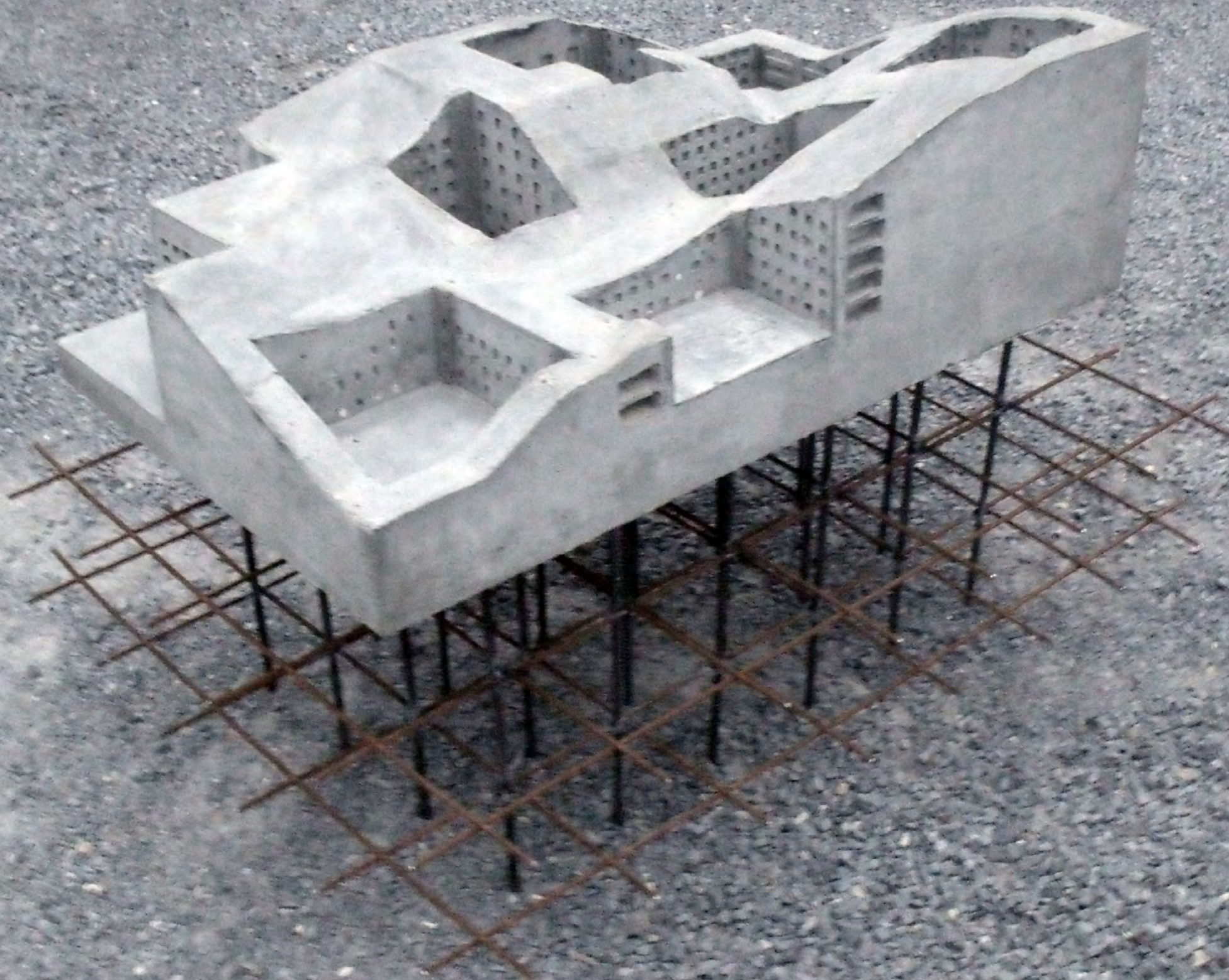












Concerning - Some Place #1

“The fields where covered in blue light, it felt dusty. It felt like a strange reflection of something undefined. I looked up and there was no moon or cars down in the vally. Rocks seem to float on the dusty ground. I picked one up earlier and it was very heavy. I am in a strange place right now: time stood still today.

- Tom Hallet

Tabula Rasa - Dr. Guislainmuseum ⁸

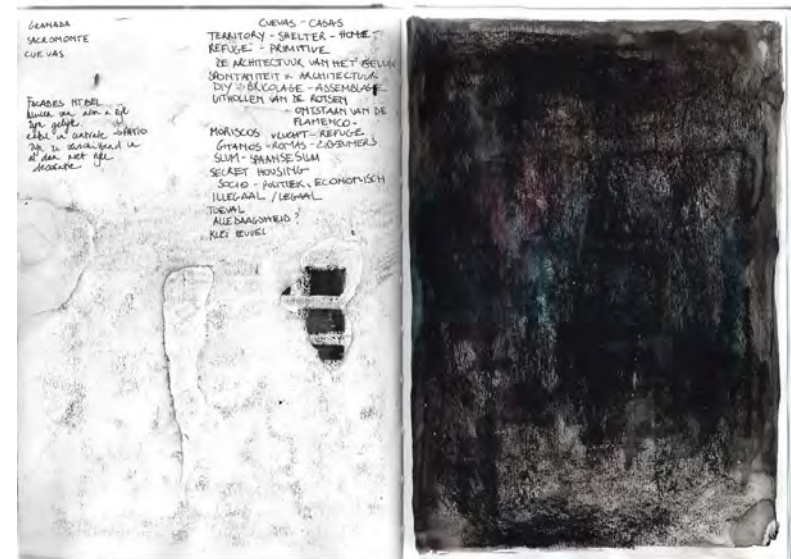
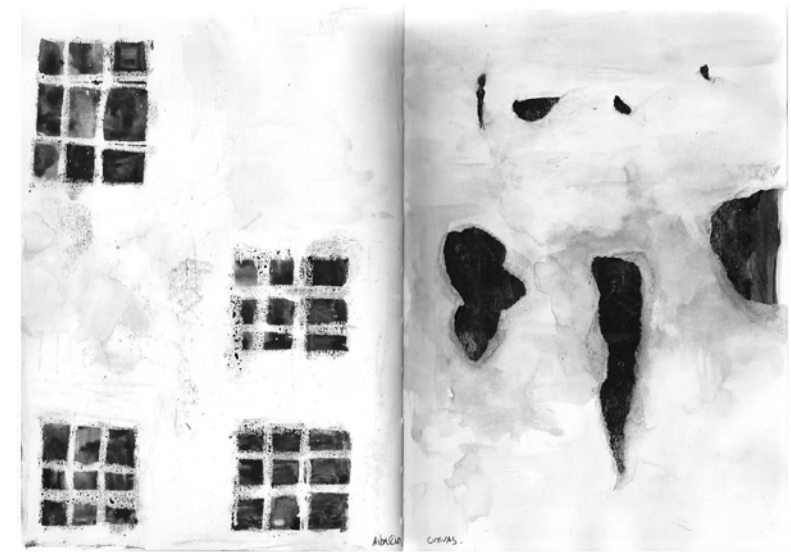
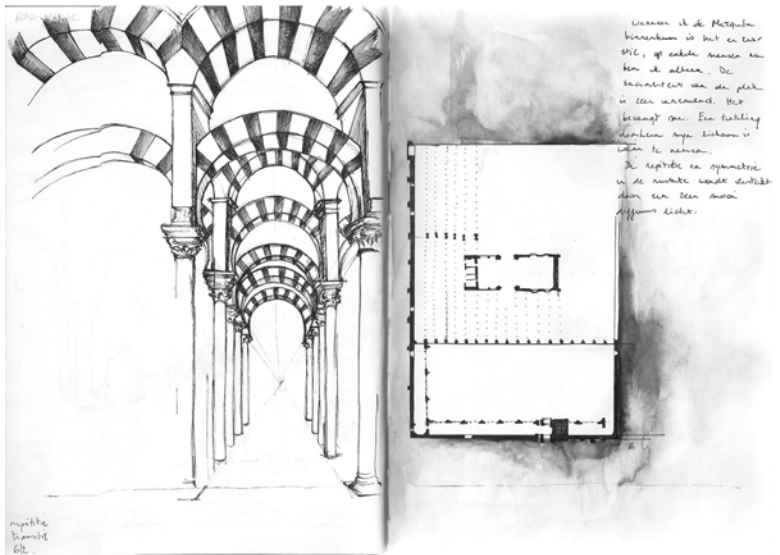
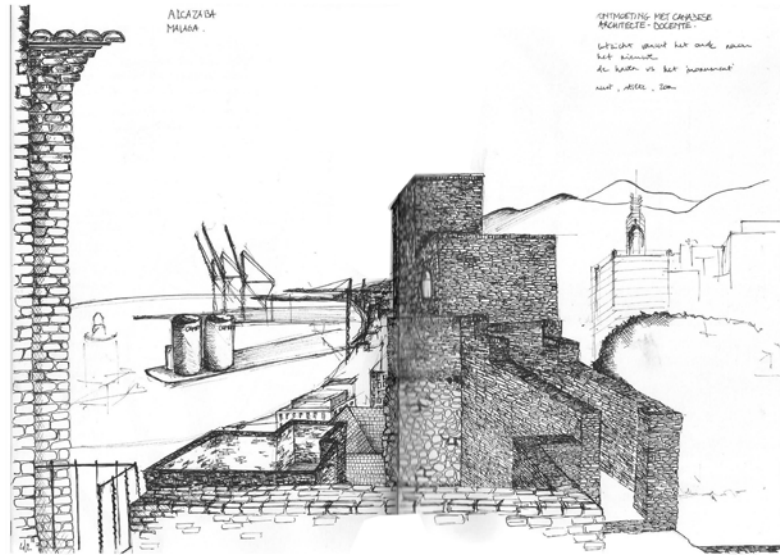
LES GLANEURS ET LA GLANEUSE
SPANJE - ANDALUSIË

Mijn reis zou naar Andalusië gaan, dat was snel beslist. Zuid-Spanje associeer ik met geluk. Meer bepaald Granada. De herinnering aan twee eerdere reizen naar Granada voeren me opnieuw naar deze plek.



Een reis van een week; van Malaga naar Cordoba en tot slot naar Granada.





MELANCOL



Gitanos, gypsy gemeenschap

1 OLSON, L.,(reg.), "Flamenco, encuentros con los gitanos españoles" (Film), Spanje, 1962



“Wanneer we de schoonheid van zichtbare voorwerpen bewonderen, ervaren we zeker vreugde. Maar op hetzelfde moment wordt ons gevoel van onpeilbare leegte.”

Melancholie - Hugo Saint Victor ²

DE GROTWONINGEN

GRANADA



“De oervorm van elk wonen is niet zozeer het verblijven in een huis, maar in een omhulsel. Dat draagt de afdruk van zijn bewoner.”

- Walter Benjamin ³

³ HEYNEN, H., Moderniteit als ontheemding, Reflecties over wonen en mimesis in een (post)moderne conditie, internet, geraadpleegd op 01/03/2015 (<http://www.krisis.eu/content/2000-2/2000-2-10-heynen.pdf>)



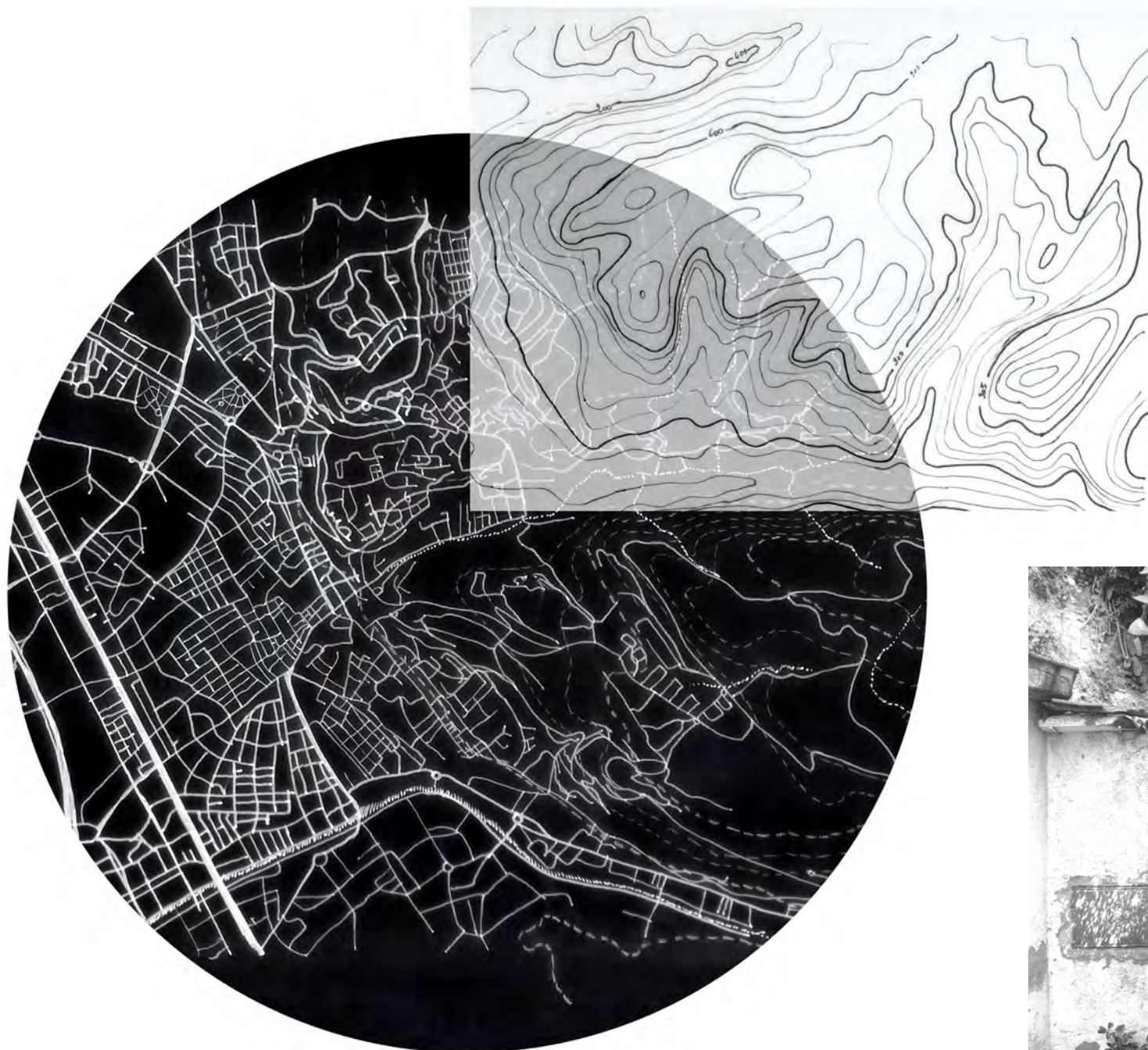
Nieuwe deel

Oude deel; Albayzin; toeristisch centrum

Alhambra

Ligging van de grotwoningen
Sacromonte - Topografie

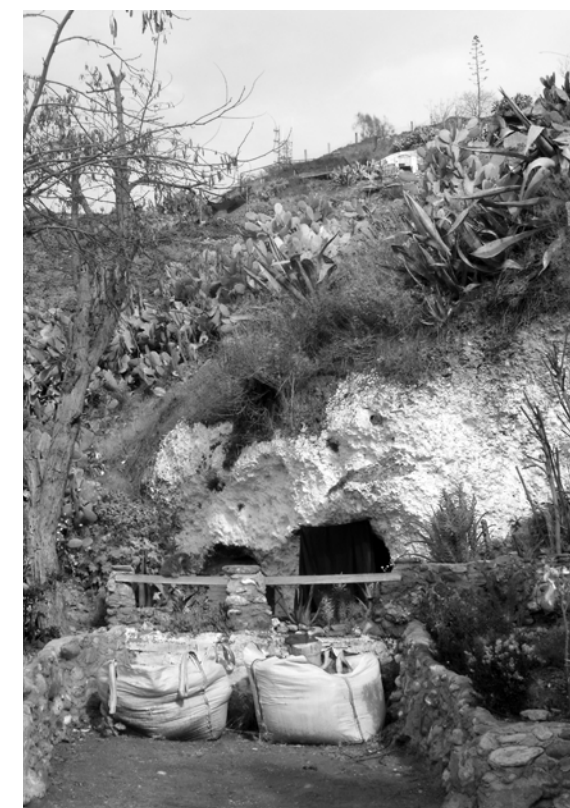
Granada - Plattegrond



Refuge : schuilplaats, toevluchtsoord, vluchtheuvel, schuilhut. Chercher refuge : een schuilplaats, toevlucht zoeken. refuge (Fr.), v.(m.) (-s), (veroud., hist.), 1. wijkplaats; 2. uitwijking. Refuge: (latin refugium) -Lieu, endroit où quelqu'un qui est poursuivi ou menacé peut se mettre à l'abri. -Simple abri ou construction en dur plus confortable. ⁴

“Ma Montagne est ainsi. Attachement au sol et aspiration au départ. Lieu de refuge, lieu de passage. Terre du lait et du miel et du sang. Ni paradis ni enfer. Purgatoire.” - Amin Maalouf ⁴

De grotwoningen op schaal van de mens als een 'refuge' bieden de mogelijkheid aan het individu zich terug te trekken in het private. De intrinsieke architectuur associeer ik met isolement, depressie, anonimiteit en individualiteit. In onze steeds veranderende, overgeorganiseerde maatschappij worden verval, gevaar, wanorde, onzekerheid en toeval systematisch verbannen uit het dagelijkse leven. We ervaren nostalgie en melancholie naar authenticiteit, naar wat onherroepelijk verloren is gegaan. Steeds meer is er een verlangen om te vluchten uit deze maatschappij en te dromen over zo een plek van vrijheid en authenticiteit. Op die manier kunnen we de grotgemeenschap zowel bekijken vanuit melancholisch als utopisch standpunt.



⁴ CUYVERS, W., Montavoix, internet, geraadpleegd op 01/03/2015, (<http://montavoix.blogspot.be>)



De architectuur van de grotwoningen heeft kenmerken als hol/vol, massa/void, volume/skeletstructuur, donker/licht, negatief/positief,... als een gevolg van zoeken naar shelter binnen de geologie van de site. Een oervorm van wonen vast geworteld in de aarde.

Daar tegenover gaat het om een zelforganiserend model van architectuur met parameters als onzekerheid, veranderlijkheid, vergankelijkheid, tijdelijkheid, ... die zich uiten in geïmproviseerde skeletstructuren.

Deze paradoxale kenmerken blijken net kwaliteiten te zijn die leiden tot de vrije, authentieke en eerlijke vormen van wonen.



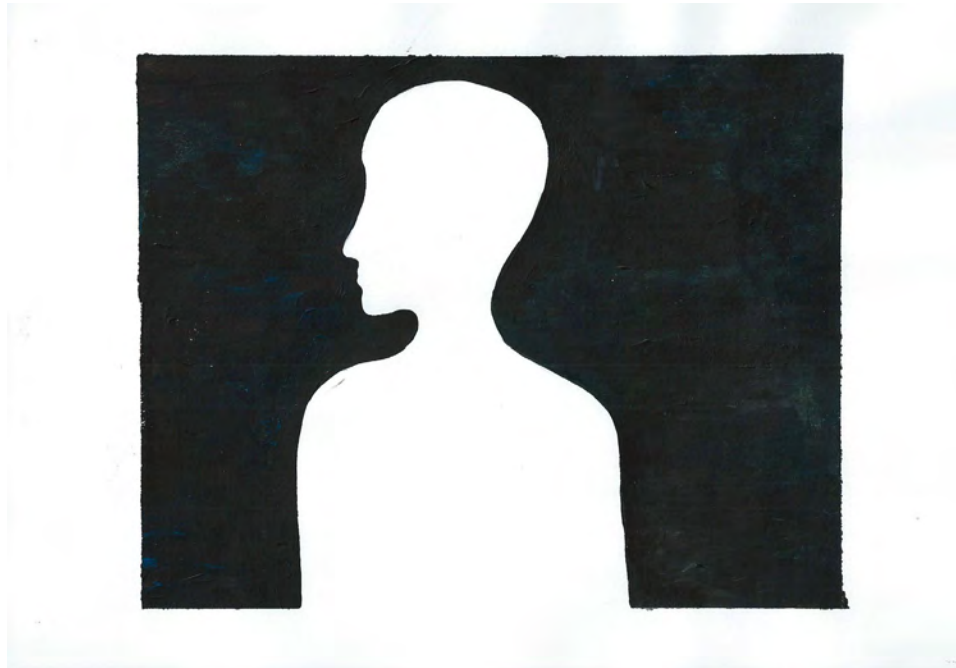


Reeds eeuwenlang vormt de site een toevluchtsoord voor de zigeunergemeenschap. Deze segregatie, het leven buiten de maatschappij, wint aan voorstanders. Ook jongeren, kunstenaars, Spanjaarden en vreemdelingen gaan in de 'cuevas' wonen. Als een vlucht van de maatschappij, een daad van anarchie. Zij zien authenticiteit en onafhankelijkheid in deze autonome wereld binnen de stad. Een unieke, multiculturele gemeenschap heeft zich zo ontwikkeld op de Sacromonte in Granada. Al vijf eeuwen bestaat deze kleine nederzetting autonoom, onveranderlijk, weg van vooruitgang, verstedelijking en de huidige consumptiemaatschappij. Ze is een 'andere' ruimte, waar de connectiviteit tussen het dagelijkse leven en de werkelijkheid vervaagt, een heterotopie.



Links: Gitanos/gypsies/zigeuners

Rechts: Spaanse bewoners
Door de eeuwen heen zijn ook Spanjaarden in de cuevas gaan wonen, vaak herkenbaar aan de façade toegevoegd aan de grotwoningen.



Tekeningen

Verbeelding van Isolement/gemeenschap,
heimlich/unheimlich, geluk/depressie,
positieve/negatieve ruimte, melancholie/utopie

MELANCHOLIE

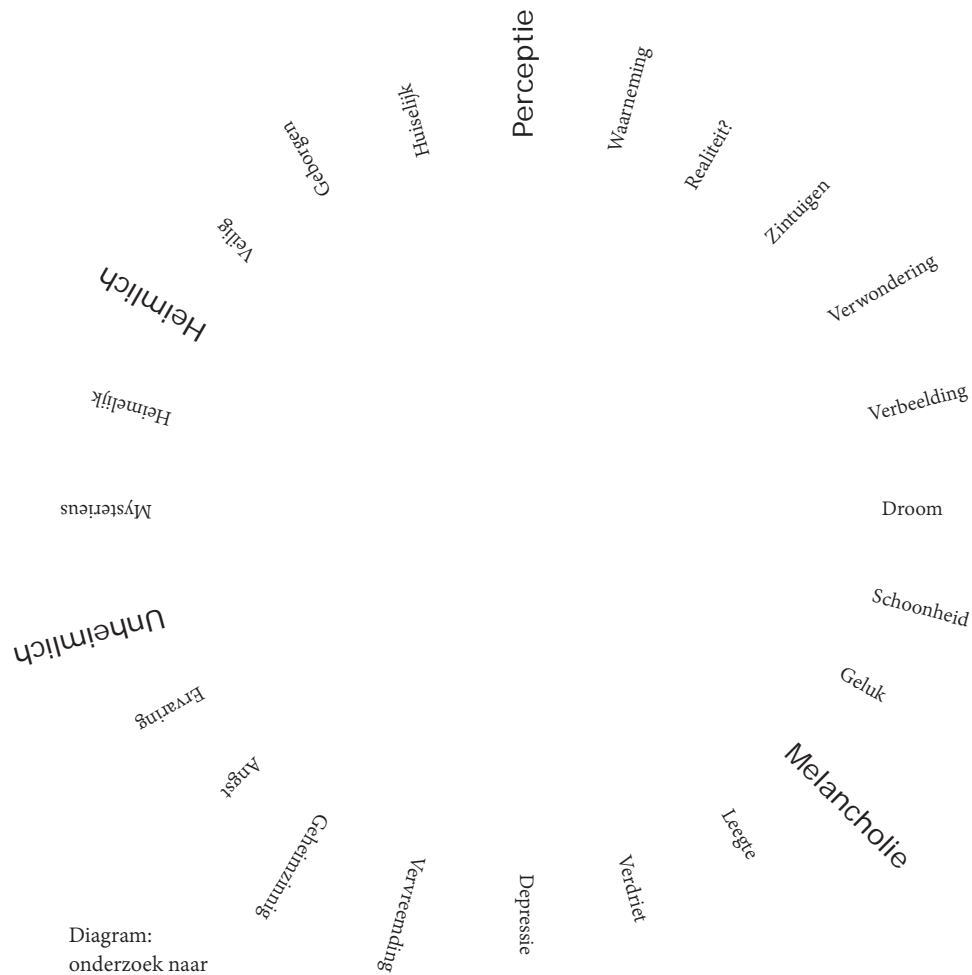


Diagram:
onderzoek naar
terminologie. Het in
verband brengen van
de termen.

MELANCHOLIE

° Melancholie [zwartgalligheid] {melancolie 1201-1250} < frans mélancolie < latijn melancholia < grieks melagcholia, van melas (2e nv. melanos) [zwart] + cholè [gal], dus zwartgalligheid.

PERCEPTIE

° Perceptie [inning, waarneming] {1603} < frans perception < latijn perceptionem, 4e nv. van perceptio [het inzamelen, begrip, inzicht], van percipere [geheel in bezit nemen, ontvangen, waarnemen, begrijpen], van per [door ... heen] + capere (in samenstellingen -cipere) [nemen].

° Het proces van het verwerven, registreren, interpreteren, selecteren en ordenen van zintuiglijke informatie.

° Per•cep•tie (de; v; meervoud: percepties, perceptiën)

1 waarneming

2 Subjectieve maatstaf over een bepaald gegeven bijvoorbeeld het idee dat de gebruikers hebben van de kwaliteit van een product of een dienst.

UNHEIMLICH

° Du. Unheimlich = akelig, eng < un=on, niet ; heim = thuis, geborgen ; Eng. uncanny, Fr. inquiétante étrangeté

° Het unheimliche is een milde vorm van angst en vervreemding die ontstaat wanneer datgene wat van oudsher vertrouwd was, plots vreemd lijkt. Het is een esthetisch concept omdat we binnen het domein van de kunst kunnen genieten van een ervaring die in de werkelijkheid als eerder onaangenaam zou beschouwd worden en omdat de literatuur en de kunst de mogelijkheid bieden om deze angst op te roepen of juist te vermijden.

HEIMLICH

° 'huiselijk' 'veilig' maar ook 'geborgen' mysterieus'

° 'Unheimlich' is de ontkenning van 'heimlich' in de zin van 'huiselijk, vertrouwd', maar valt qua betekenis bijna samen met de tweede betekenis van het woord, 'verborgen, heimelijk'.



Albrecht Dürer - Melencolia I

Melancholie is een complexe stemming, voordat ik dit thema kan articuleren in architectuur is het belangrijk dieper in te gaan op het begrip. Melancholie is namelijk geen vastomlijnd gegeven, maar is van toepassing binnen meerdere contexten, zowel historisch, maatschappelijk, psychologisch als artistiek.

Melancholie kent een lange geschiedenis in de westerse cultuur. Theoretici onderscheiden doorheen de tijd drie types van melancholie: de antieke, de middeleeuwse en de modernistische. Letterlijk betekent melancholie: zwartgalligheid, afgeleid van het Griekse melas (zwart) en cholè (gal). Het is oorspronkelijk afkomstig uit de antieke geneeskunde die de leer van de vier lichaamssappen bestudeerde; iemand kon een melancholisch type zijn, of sanguinisch, choleric of flegmatisch. Tijdens de christelijke Middeleeuwen heette de melancholie 'acedia', een monnikenziekte. Zij werd opgevat als een vlucht voor ascese en transcendentie. Sommige kloosterlingen bewogen zich als schimmen tussen de muren en leken te verstenen. Ze vervreemdden van de kloostergemeenschap. In de Middeleeuwse acedia dreef de zonde van de verveling boven. Het begon met afkeer van de wereld en eindigde in slaperigheid, afstomping. Melancholie als zwakte van de geest.

Vanaf de Renaissance treedt de artistieke geniecultus op de voorgrond. Grote geesten lopen meer kans in de melancholie te verzinken. Het negatieve karakter van melancholie verschijnt als mogelijkheid voor de creatie van het positieve. Binnen de westerse cultuurgeschiedenis volgend op de Renaissance steken al naargelang van de kunsthistorische stromingen, de wisselende tijdsgeest of de culturele horizon steeds opnieuw wisselende vormen van melancholie de kop op.⁶

Albrecht Dürer - Melencolia I

Tijdens de Renaissance werd ervan uitgegaan dat alle grote figuren meer kans hadden melancholisch te zijn. De conditie werd dus niet langer als irrationeel beschouwd. Tegelijk, werd melancholie steeds meer geassocieerd met visuele en ruimtelijke aspecten.

Melancholie kreeg zo een iconografisch motief en dus een cultureel thema. Het belangrijkste beeld was Melencolia I van Albrecht Dürer uit 1514. Deze gravure was deel van een serie die de menselijke temperamenten illustreerde. Melencolia I was een verbeelding van maatschappelijke omstandigheden, het beeld belichaamt het zwoegen in het intellectuele leven. Tegelijk is het uitgegroeid tot het beeldmetafoor van de melancholie. Ook al gaat het om een zeer klein werk, zit Melencolia I vol van inhoud en details. Het verbeeldt een gevleugelde figuur in een architecturaal interieur. Naast haar zit een engel, een lei te graveren. Een hond ligt opgekruld te slapen. Dicht bij hen is een grote blok steen te zien, gevormd als geometrische figuur. Werktuigen en objecten liggen verspreid over de grond: een hamer, een bol, een beitel, een zaag, nagels, etc. Op de achtergrond is een meer of zee te zien en de kust van een dorp. Een regenboog werpt licht over dit uitzicht. Een vleermuis vliegt door de lucht, met de inscriptie Melencolia I op zijn vleugels.

Nadenkend en beladen van zorgen, vormt de gevleugelde figuur de belichaming van melancholie. Haar schemerige gezicht, rustend op haar gebalde hand, vormt een pose die geassocieerd wordt met verdriet sinds de antieke tijd. Andere zaken als de krans van waterkers op het hoofd en de passer in de andere hand refereren naar symbolen die hun oorsprong vinden in de middeleeuwen. Waterkers werd gezien als een medicijn voor melancholie. De passer, de hamer, de zaag, etc. refereren naar ambachtvakken en architectuur. Andere objecten als de polygon en de bol, maar evenwel opnieuw de passer verwijzen naar de wiskunde. Ze verwijzen naar de seizoenen van het jaar en de arbeid van de mens.

Dürer combineerde deze elementen om tot een visueel paradigma van intellectuele angst te komen. Het beeld is als een opsomming van tegengestelde visuele metaforen. Het overstijgt het louter vertolken van een zieke toestand, het slaagt erin een moderne onrust in beeld te brengen. De figuur in Melencolia worstelt met obstakels van kennis en de onmogelijkheid om perfectie te bereiken, een gevoel dat van alle tijden is.⁷

6 KESENNE, J., Het oorkussen van de melancholie, Museum voor schone kunsten Gent, Stad Gent, 2001, 79 pg

7 SEIXAS LOPES, D., Melancholie and architecture, On Aldo Rossi, Park Books, Zurich, 231 pg



Thierry De Cordier - Zeeberg

Het woord melancholie associeer ik met sentimentele zaken als dromerigheid, een blik op oneindig, schoonheid die ontroert, verdriet, een dierbare herinnering van wat niet meer is, een innig moment van liefde, een mysterieus gevoel, weemoed, etc.

De draagwijdte van melancholie gaat realiter verder, het vormt namelijk een zeer actueel thema in de hedendaagse maatschappij. In psychologische termen wordt melancholie omschreven als een stemmingsstoornis beïnvloed door een verlies aan interesse of plezier in haast alle activiteit. Depressie, zo stellen geestelijke gezondheidswerkers, is iets wat in onze samenleving bijna 'epidemische' trekken krijgt.⁸

Depressie is alomtegenwoordig in onze samenleving. Inactiviteit en burn-out zijn maatstaven voor de maatschappelijke gezondheid. Melancholie is geen individuele kwaal, er is een grote spanning tussen dit publieke aspect waarvoor melancholie staat en de individuele depressie die verbannen wordt naar de

privésfeer. Melancholie vormt de tegenhanger van wat er van de moderne 'ik' verwacht wordt, zoals kracht en gezondheid, controle en enthousiasme, leven in het hier en nu. Een grote paradox is aanwezig; precies deze waarden die de moderne samenleving dragen, ontnemen het individu zijn kracht.

Het modernisme heeft in de twintigste eeuw een flinke deuk gekregen door oorlogen, dictaturen, industrialisatie, ecologische ontwrichtingen, economische crisissen, etc. Deze zaken hebben diepe wonden geslagen in de aanvankelijke idealen van vrijheid, broederlijkheid, gelijkheid. Grote vraagtekens rijzen bij de realiseerbaarheid van onze maatschappij. Desondanks domineert een cultuur van divertissement, consumentisme en amusement. In deze bevreedende dubbelzinnigheid brengen we ons dagelijkse leven door. Voor verslagenheid, teleurstelling, ontgoocheling, melancholie, laat de maatschappij geen opening. De melancholie is taboe in de moderniteit.⁹

⁸ ALLEGAERT, Donkere kamers, over melancholie en depressie, Museum Dr. Guislain, Uitgeverij Hannibal, 144 pg

⁹ KESENNE, J., Melancholie in de hedendaagse beeldende kunst, internet, geraadpleegd op 11/04/2015, (www.kunstinlimburg.be)

TABULA RASA Een tentoonstelling in de periferie van **DONKERE KAMERS** in het Museum Dr. Guislain Gent i.s.m. **LUCA SCHOOL OF ARTS**

25/04/2015 - 24/05/2015

Marc De Blicq
Ronny Delrue
Lucas Devriendt
Tom Hallet
David Huycke
Margarita Maximova
Ellen Schroyen
Irja Syvertsen
A. van Campenhout
Hannelore Van Dijk
Philip Van Isacker
Nel Verbeke
curator: Wim Lambrecht



Openinguren di-vr: 9-17u / sa-so: 10-17u
Les horaires ma-ve: 9-17h / sa-so: 10-17h
Opening hours tu-fr: 9-17h / sa-su: 10-17h

Gesloten / Fermé / Closed
op maandag / le lundi / on Monday

www.museumdrguislain.be

MUSEUM
DR. GUISLAIN

Vlaanderen
Levenslang leer

De Morgen

Museum Dr. Guislain Gent
Josef Guislainstraat 48
B-9000 Gent
Tel +32 (0)9 216 85 95
info@museumdrguislain.be

Symposium - I hate Melancholie - Dr. Guislainmuseum

Melancholie is een diepgaand en moeilijk te omschrijven begrip, een vat vol tegenstrijdigheden. Tegenover de negatieve connotatie depressie, heeft melancholie ook een waardevolle antithese. Het is tijd de pessimistische benadering van de melancholicus omver te werpen. Weg van het depressieve, richting het constructieve en creatieve.¹⁰ We dienen melancholie te onderscheiden van depressiviteit. Als een waardevolle karaktereigenschap, vol diepgang, creativiteit en hartstocht. De waarde van melancholie wordt te weinig erkend.

“Was er maar meer melancholie in deze wereld - dan zou er minder geweld, minder ellende zijn. Meer melancholie zou ons weer in contact kunnen brengen met de cycli van de natuur, zou diepere kennis en meer liefde opleveren.”¹¹

- Josef Zehentbauer

Hoe voelt melancholie nu? Het is een droevig maar aangenaam gevoel, weemoed met een mooi randje. Het kan je overvallen op een onverwacht moment, een bezinning in het hectische leven. Ik ervaar het vaak onderweg; bijvoorbeeld op de trein, starend naar het landschap en terwijl luisterend naar mooie muziek. Een mysterieus gevoel dat je overvalt zonder dat je echt weet waarom. In een melancholische bui bekijk je de realiteit van op een afstand, een behaagelijk gevoel waarbij de tijd lijkt stil te staan. Maar tegenover dit ervaren van een soort helderheid besef je eveneens dat je het leven nooit helemaal kan vatten en dat de tijd blijft tikken. Niettemin willen we deze stemming koesteren, dit zachte droevige gevoel waarbij tranen licht de ogen prikkelen. Niet omdat we bedreefd zijn, maar omdat we genieten.

We leven in een cultuur die streeft naar geluk, het tragische, saai en treurige wordt consequent verbannen naar de privésfeer. Weggestopt voor de buitenwereld. Melancholie geeft troost binnen deze realiteit. Als een pauze in het hectische leven, een zelfreflectie. Het vermogen om melancholisch te zijn geeft aan dat je het leven niet ziet als een vastomlijnd gegeven, maar dat je lef hebt om te twijfelen, te bezinnen en te dromen. In dat opzicht moeten we melancholie koesteren en zouden we allemaal beter wat melancholischer zijn.

¹⁰ Symposium, I hate melancholy, Dr. Guislainmuseum, 08/05/2015

¹¹ Zehentbauer, J., De troost van melancholie, Lannoo uitgeverij



Rob Voerman - On the aesthetics of destruction

"A rigorous ban on melancholy prevails in utopia"

-Robert Burton

The anatomy of melancholy

Melancholie en utopie:

Een intrigerende maar geheime relatie ¹²

Op het eerste zicht lijken utopie en melancholie twee contradictorische termen. Utopia wordt steeds geassocieerd met een idee van geluk en harmonie, waarbij men systematisch alle defecten en negatieve elementen uit de realiteit wil verwijderen. Om de relatie tussen melancholie en utopie te onthullen is het belangrijk om de beweegredenen van de utopist na te gaan. Net als de melancholicus, kan de utopist bekeken worden als iemand die niet in harmonie is met zijn of haar tijd en de hedendaagse samenleving bekritiseert. Zowel de melancholicus als de utopist, wordt gevoed door tegenstrijdigheden en contrasten; gaande van het ene extreem naar het andere, van donker naar licht, van een gesloten beeld van de wereld naar openheid, van het private naar het publieke, van sociale wanorde naar individuele orde. Beide kijken naar de maatschappij vanuit een ander standpunt dan het gezond verstand. Voor die redenen, is het utopische project onlosmakelijk verbonden met het melancholische. Paradoxaal kunnen we stellen dat, net omdat een bevreedende kijk verondersteld wordt, de conditie van het utopische denken eveneens een melancholische is.

Utopia kan bekeken worden als een zoeken naar een compensatie voor een tekort, waarbij er steeds twee trends op te merken zijn. Enerzijds, de arcadische trend, van regressie en het terugkeren naar de natuur en anderzijds een progressieve en technologische trend. In de relatie tussen utopie en melancholie, kunnen beide trends bekeken worden als strategieën om de werkelijkheid te ontvluchten. De utopist ervaart namelijk een melancholie, die zich uit in een nostalgie naar het verleden.

De grotwoningen: utopie, nostalgie of melancholie?

Het aantreffen van de grotwoningen ging gepaard met tegenstrijdige gevoelens. Melancholie bleek dé term te zijn om deze ervaring te beschrijven. De schoonheid en de eerlijkheid van de authentieke architectuur leken bijna onwerkelijk. Maar zoals Hugo Saint Victor de term melancholie beschrijft in 'De architectuur van het geluk' van Alain de Botton, ging deze ervaring tegelijk gepaard met een gevoel van onpeilbare leegte.

Het was intrigerend hoe ik me zowel gelukkig als triest tegelijk voelde, niet goed wetend waarom. Melancholie heeft immers geen object. Nostalgie heeft dit wel, je verlangt bijvoorbeeld naar geborgenheid. Zo vind melancholie in nostalgie een object. Nostalgie reflecteert over het verleden en schuift vaak een geïdealiseerd beeld van dit verleden naar voren, als tegenbeeld van het heden. Het is volgens mij net uit dit nostalgisch perspectief dat bepaalde mensen zich aangetrokken voelen om in de grotwoningen te gaan wonen. Ze dromen van een plek van vrijheid en authenticiteit, op die manier ervaar ik de grotwoningen evenzeer als een utopie. Utopische nostalgie dus, deze bipolaire term geeft duidelijk de spanning tussen verleden en heden weer.

¹² FORTUNATI, V., Utopia and Melancholy: an Intriguing and secret relationship, internet, geraadplagd op 25/03/2015, (www.revistamorus.com.br/index.php/morus/.../118)

¹³ DE CAUTER, L., Kleine anatomie van de politieke melancholie (een eerste schets naar levend model), internet, geraadplagd op 10/05/2015, (<http://www.dewereldmorgen.be/blogs/lievendecauter/2013/11/15/kleine-anatomie-van-de-politieke-melancholie-eeen-eeerste-schets-naar-levend-model>)



Michaël Borremans - The house of opportunity: The journey

Het valt niet te ontkennen dat de artistieke scène de melancholie heeft geclaimd. Kunstenaars reflecteren over het leven in deze tijd, tot en met de zaken die het daglicht niet mogen zien. Melancholie is taboe in de moderniteit, maar beleeft haar terugkeer in de vrijplaats van de kunst.¹⁴ In mijn onderzoek naar architectuur en melancholie is een artistieke input dus noodzakelijk. Architectuur is een veelomvattende discipline waarbij de raakvlakken met kunst voor mij steeds van belang zijn. Zowel als inspiratie als in het omgaan met het ontwerp zelf.

Beeldmetaforen van de melancholie

Bij het bekijken van de notie melancholie doorheen de geschiedenis is duidelijk dat bepaalde metaforen steeds terugkeren, in de ene periode komt de ene metafoor echter al meer aan het licht dan in andere periodes. Het lijkt alsof kunstenaars zich vastklampen aan traditionele topics. Zo is de aandacht voor de vergankelijkheid bijvoorbeeld nooit weg geweest. Voorbeelden van beeldmetaforen van de melancholie zijn: het landschap, de schaduw, de lichaamshouding, de leegte en het verval.¹⁵

De oneindigheid van het landschap, de spanning tussen begrensd en onbegrensd, ik en de wereld, eindig en oneindig, prikkelt. Deze spanningen brengen bijzondere relaties tussen het melancholische individu en het uitgestrekte landschap met zich mee.

De schaduw als metafoor, is een teken van een aanwezigheid én een afwezigheid. Ze tekent de vormen van wezens of dingen af in de ruimte. Maar de obscuriteit wordt verkregen doordat de schaduw steeds afgeworpen wordt door iets of iemand, die in de schaduwvlek ongreepbaar en afwezig is.

In het iconische beeld *Melencolia I* van Dürer is de gevleugelde figuur het voorbeeld van de melancholische lichaamshouding. Het hoofd gesteund door haar vuist, een blik op oneindig. De droefgeestige houding, vervuld van verveling is een voorbeeld van het middeleeuwse *acedia* begrip van melancholie. Het mijmerende, sentimentele, dromerige type waarmee men pas in de moderne tijd melancholie heeft geassocieerd, geeft uiting aan de zucht naar esthetisering waarmee men de

stemming losmaakt van de psychische aandoening. De leegte is eveneens een sterke beeldmetafoor van de melancholie. Martin Heidegger heeft het in zijn beroemde tekst 'Wat is metafysica' over de paradoxale vraag naar het bestaan van het niets. Want precies deze dubbelzinnigheid van het verlangen, zowel de hoop op een 'niets' verlost van alle pijn, als de angst om af te glijden in datzelfde niets, erin te verdwijnen, is in het melancholische gemoed zo levendig. De ruïne moet zowat de bekendste beeldspraak zijn voor melancholie. In vormen van verval lezen we sporen van tijd. De fascinatie voor ruïnes is een metafoor voor de dingen die voorbijgaan, de vergankelijkheid, de sterfelijkheid.

In het lezen van de architectuur van de grotwoningen herken ik elk van deze metaforen. De kwaliteiten van de grotarchitectuur neem ik mee in mijn ontwerp dat melancholie probeert te articuleren in architectuur. Bijgevolg zijn deze artistieke beeldmetaforen van de melancholie ook zeker van belang in het vormen van mijn ontwerp.

Michaël Borremans

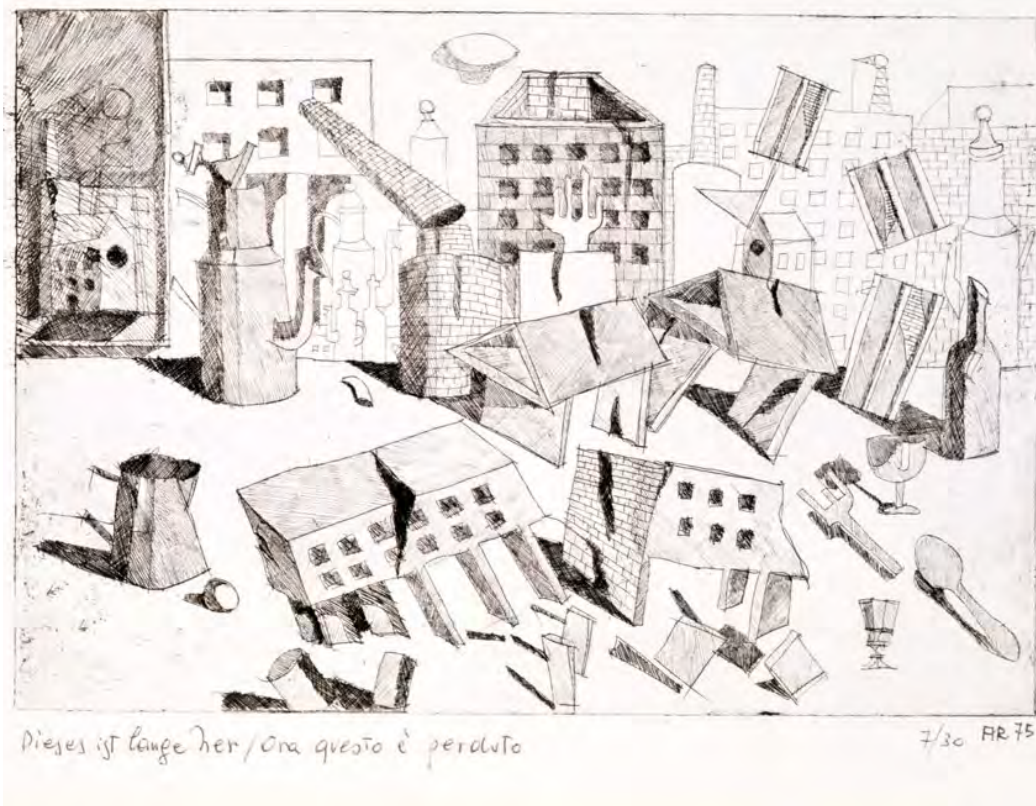
Het werk van Michaël Borremans intrigeert me enorm en associeer ik zonder twijfel met melancholie. Met een gevoel voor ironie illustreert Borremans zijn frustraties over de 'middelmaticheid' en het gebrek aan een kritische houding in de maatschappij. In 'The house of opportunity' breekt Borremans met de universele betekenis van het huis als een private schuilplaats en een plek om tot rust te komen. Wanneer hij deze typologie introduceert in zijn werken, komen het veiligheidsgevoel en het comfort dat verbonden worden aan een huis op de helling te staan. Een huis wordt bij hem een duizelingwekkende, en door mysterie vervulde plek.

Dit ondefinieerbare gevoel van tijd en plaats is een thema dat vaak opduikt in het werk van Borremans. De fysieke toestanden en miserabele locaties waarin de personages zich bevinden, roepen een gevoel van een ironische melancholie, diepe droefheid en eenzaamheid op.¹⁶

14 KESENNE, J., Melancholie in de hedendaagse beeldende kunst, internet, geraadpleegd op 11/04/2015, (www.kunstinlimburg.be)

15 KESENNE, J., Het oorkussen van de melancholie, Museum voor schone kunsten Gent, Stad Gent, 2001, 79 pg

16 BORREMANS, M., As sweet as it gets, internet, geraadpleegd op 01/05/2015, (<http://www.bozar.be/dbfiles/webfile/201408/webfile121478.pdf>)



Aldo Rossi - Dieses ist lange her (This was long ago) 1975

Gravure: Dieses ist lange her

De gravure 'Dieses ist lange her' van Aldo Rossi kan eenvoudig begrepen worden als een verwijzing naar melancholie, aangezien het een verbeelding vormt van verschillende objecten en gebouwen die uiteen vallen. Het is een inventaris en een collage van vormen, samengesteld als één beeld. Toch lijken de vormen in de afbeelding af te breken. Op die manier staat het beeld open voor interpretatie, het kan bekeken worden als een commentaar, een allegorie van de status van architectuur. De titel, Now this is lost, is evenwel van belang: het is als een zinspel naar het onvermijdelijke proces van verval, eenmaal in ons geheugen. Aan de andere kant roept de titel ook een zekere nostalgie op, een spijt voor het vervlogene die wordt opgeroepen door de compositie van het beeld.

Architectuur & Melancholie

Vanaf de Renaissance ontwikkelde de betekenis van melancholie zich naar de esthetica en representaties in de kunst en architectuur. Deze drukten onzekerheden uit tegenover heersende veranderingen in de maatschappij. Vooral architectuur begon de klassieke codes te ondermijnen. Bijvoorbeeld Piranesi's werk: echte en imaginaire constructies die ontzag en een gevoel van het sublieme uitlokten. Gebouwen gaven vorm aan ideeën en sensaties, fysieke limieten overstijgend. Piranesi wijdde zijn werk aan het afbeelden van ruïnes. Met oog voor detail etste hij overblijfselen in de stad. Het grafische werk van Piranesi vormde architecturale visies op melancholie.

Ruïnes worden reeds lang bekeken als een architecturale metafoor voor melancholie. Het verval van een gebouw wijst op een destructie, door weersomstandigheden of factoren zoals oorlog. De poëzie van de ruïne is de poëzie van hetgene de deconstructie deels overleefd heeft. Hoewel het nog deels verder leeft in het geheugen, moet niemand het beeld van het gebouw intact houden. De ruïne is een symbolische representatie van vergankelijkheid. In het modernisme wordt dit concept echter minder bedebatteerd. Vooral door de negatieve natuur van afbreken, het vergankelijke, binnen het progressieve karakter van het modernisme.

Gedurende de 19de eeuw werd melancholie steeds meer geassocieerd met de stedelijke ruimte. De industriële revolutie leidde tot een sterke groei van metropolitane

zones, wat vaak leidde tot problematische gevolgen voor de samenleving. De literaire werken van Charles Baudelaire reageerden op deze drastische transformaties. Zijn gedichten gaven een stem aan het verlies van de culturele identiteit. Moderniteit werd omschreven als een somber tableau van humeurige impressies onder het volk. Hoe meer steden groeiden en verspreidden hoe meer het individu zelf vervaagde.

Een van de grootse oorzaken was de 'alienation', een term geïntroduceerd door Rousseau en Hegel. In ruimtelijke zin, eerder dan politieke, kan 'alienation' gezien worden als het resultaat van het individu dat gedwongen is zichzelf te herzien in relatie tot de maatschappij. Ook beschrijft het een gevoel van zelfbewustheid veroorzaakt door het bewust worden van zijn of haar anonimiteit. Desondanks de overpopulatie, steeg het gevoel aan eenzaamheid en vervreemding.

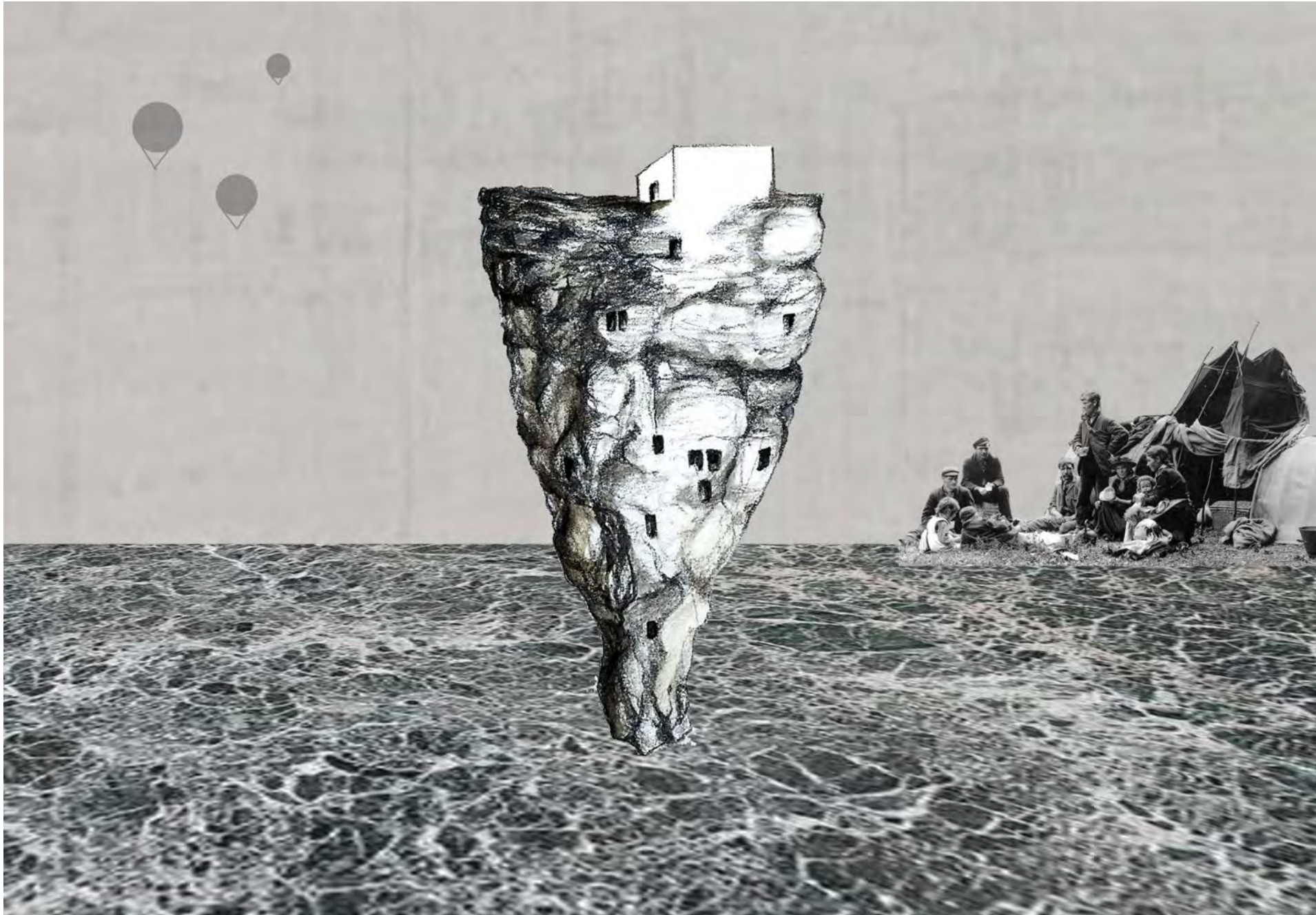
Melancholie en architectuur groeiden dichter naar elkaar toe gedurende het modernisme, door het vinden van een gemeenschappelijke attitude in de constant evoluerende stad. Baudelaire anticipeerde dit gevoel van isolatie in de gemeenschap, de massieve transformaties van de fysieke omgeving en het verdwijnen van herinneringen op zowel het collectieve als individuele niveau. Architectuur probeerde dit gevoel van verlies en onrust te articuleren, zo werd architectuur melancholischer.

De architectuur van Aldo Rossi

De architectuur van Aldo Rossi reproduceert een emotionele en intellectuele factor, die zich bij zijn gebouwen manifesteren in een gevoel van verlies. Het verlangen en de wanhoop geassocieerd met moderne melancholie worden eveneens visueel gemaakt in zijn architectuur.

Rossi ziet de stad als het collectieve geheugen van zijn volk, waarbij ook het geheugen geassocieerd wordt met objecten en plaatsen. Hij ontwerpt architectuur door het maken van een combinatie van stedelijke artifacten. Typische elementen, als de muur, het portiek, etc. worden gecombineerd. Elke structuur blijft duidelijk identificeerbaar, gebaseerd op de permanentie van bepaalde types van gebouwen en plaatsen doorheen de tijd. Dit samenvatten van ruimtelijke principes is een ode aan het collectieve geheugen van de samenleving.

HET ARCADISCHE
DE LEEGTE



Dreamscape;
Tussen melancholie & utopie

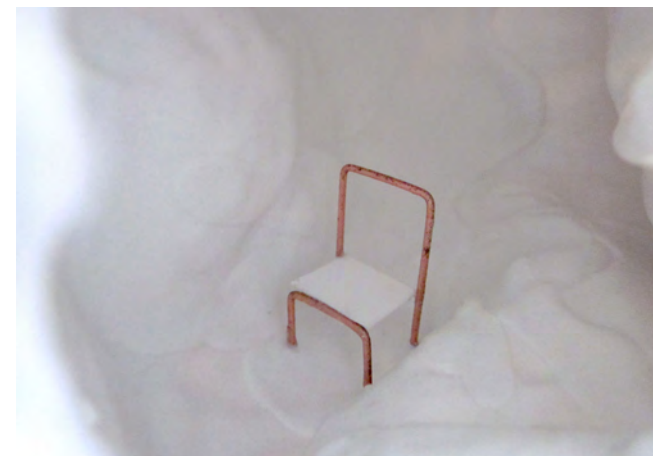


Verbeelding 'Casting the invisible'

Tussen droom en werkelijkheid, heimlich en unheimlich, schoonheid en verval, isolement en gemeenschap, geluk en depressie, melancholie en utopie.

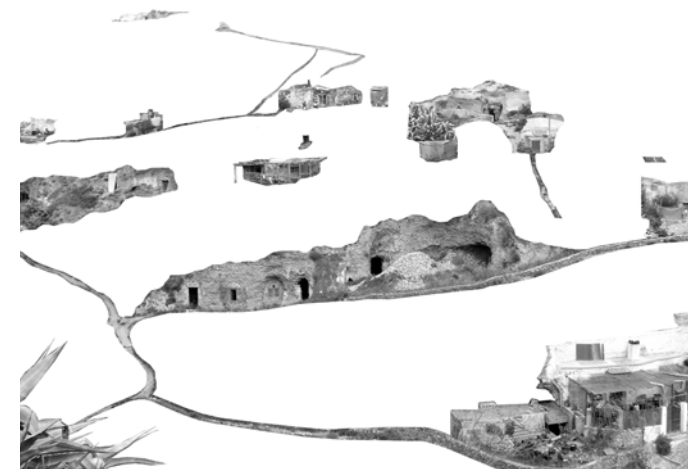
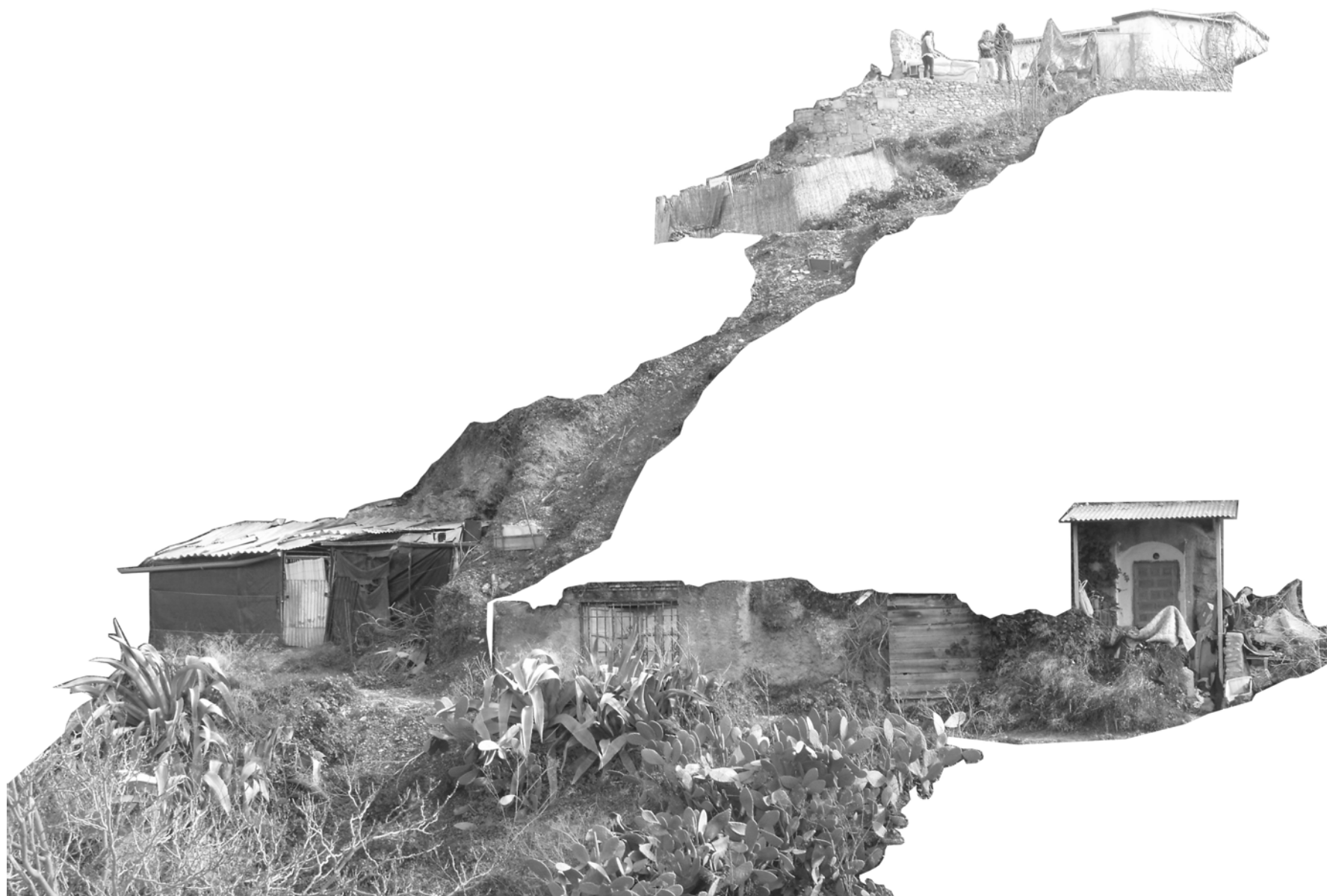
Omkering van het volume, de negatieve ruimte, de void, restruimte. Dit omkeren, 'casting the invisible' blijkt een fragiele, zwevende structuur te vormen.

Melancholie, als afzondering en isolement. De paradox van een maatschappelijk verschijnsel als depressie die verbannen wordt naar het private.



Interieur beelden model

Het wissen in de foto als snijden.
 Als graven in het landschap.
 Als sporen die achterblijven.
 Als littekens met een geheugen.
 Positieve en negatieve ruimte.
 De void.
 De leegte.



Het proces van verval gaat in tegen de waarden van het modernisme. De ruïne zit vol symbolische betekenis van melancholie, nostalgie en verbeelding.

De void, leegte, restruimte, als litteken in de stad roept vragen op over herinneringen en verbeelding van het verleden. Ze visualiseert het verloop van tijd en wijst op onze eigen vergankelijkheid. De void geeft ruimte aan de waarnemer tot interpretatie.

Fundamenteel in het werk van Gordon Matta Clark is de act van het creëren van de void. Paradoxaal moeten deze ingrepen tot het bewaren van de architectuur leiden. De structuren worden beladen met een zekere spanning waardoor een sterke indruk wordt nagelaten bij de waarnemer. Op die manier worden de structuren in stand gehouden in het geheugen.¹⁸



Gordon Matta Clark - Building cuts

'House' van Rachel Whiteread is niet langer een huis, maar de geest van een huis vereeuwigd in kunst. Geen deuren, geen ramen, geen muren, geen dak. Als een tegenovergestelde van het huis. De kamers werden ooit bewoond, maar vormen nu solide blokken steen, opeengestapeld. Ramen die ooit naar buiten over de wereld keken zijn nu blinde, zware reliëfs geworden.

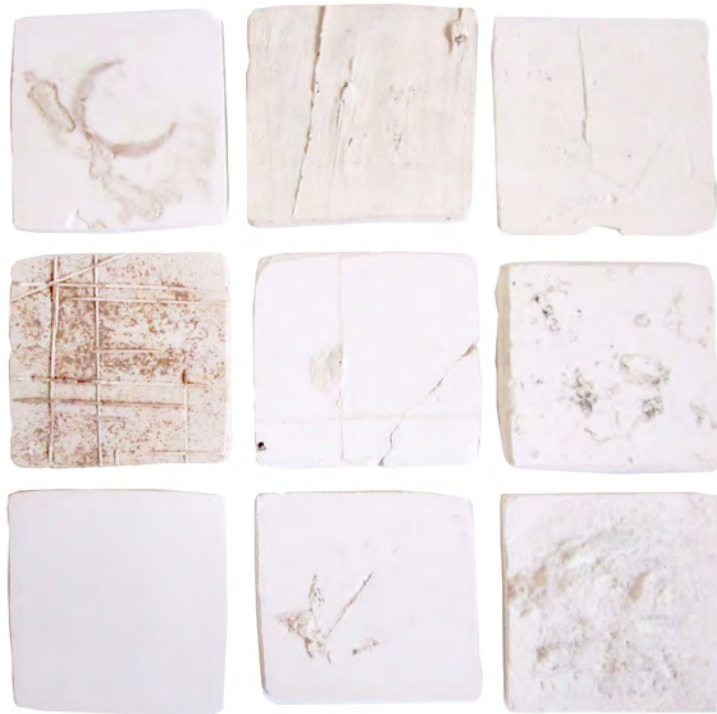
'House' toont hoe basic onze noden en levens gedurende de eeuwen gebleven zijn. We kijken naar onze huizen alsof ze onze eigen unieke gevoeligheden bevatten, als opslagplaatsen van onze persoonlijke verfijning en smaak. 'House', een huis zijnde zonder meubilair, een huis gereduceerd tot de vorm van de lucht die het bevatte, herinnert er ons aan dat we eigenlijk allemaal volkomen gelijk zijn: mensen die altijd shelter gezocht hebben, een dak boven het hoofd.¹⁹



Rachel Whiteread - House

- 18 Minkjan, M., The poetry of decay, Ruin & dystopia, internet, geraadpleegd op 02/03/2015, (<http://www.failedarchitecture.com>)
- 19 LINGWOOD, J., Rachel Whiteread, House, London Phaidon, London, 144 pg

Sporen - void - leegte - litteken - verleden - geheugen - melancholie - nostalgie



“Wonen steunt steeds minder op geborgenheid en bescherming. Het wonen als achterlaten van sporen kwijnt weg, wonen krijgt een haastige actualiteit die zich niet meer vastlegt in onuitwisbare afdrukken”

-Hilde Heynen²⁰

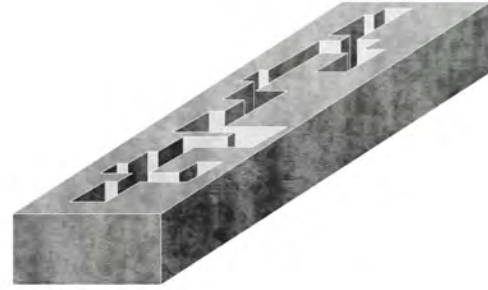
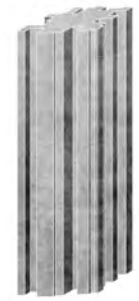
Wat is huiselijkheid voor mij? Wat is geborgenheid voor mij? Wat is de relatie hierbij met melancholie? Wat is de relatie tussen melancholie en de void?

Deze afdrukken in gips zijn registraties van sporen bij mij thuis. Afdrukken van en die wijzen op het leven. Deze afdrukken van beschadigingen aan de vloer, een kast, tafel,... doen vragen rijzen naar herinneringen. Maar bieden tegelijk ruimte aan de verbeelding.

Deze sporen, voids, littekens in het huis verwijzen zowel naar een afwezigheid als een aanwezigheid. De leegte van een put in de vloer, een kras in de tafel, ontstaan door een gebeurtenis in het verleden; ze dragen een onwisbare herinnering.

Ontstaan door het ongeplande, het toevallige, heimelijke, verbodene,...

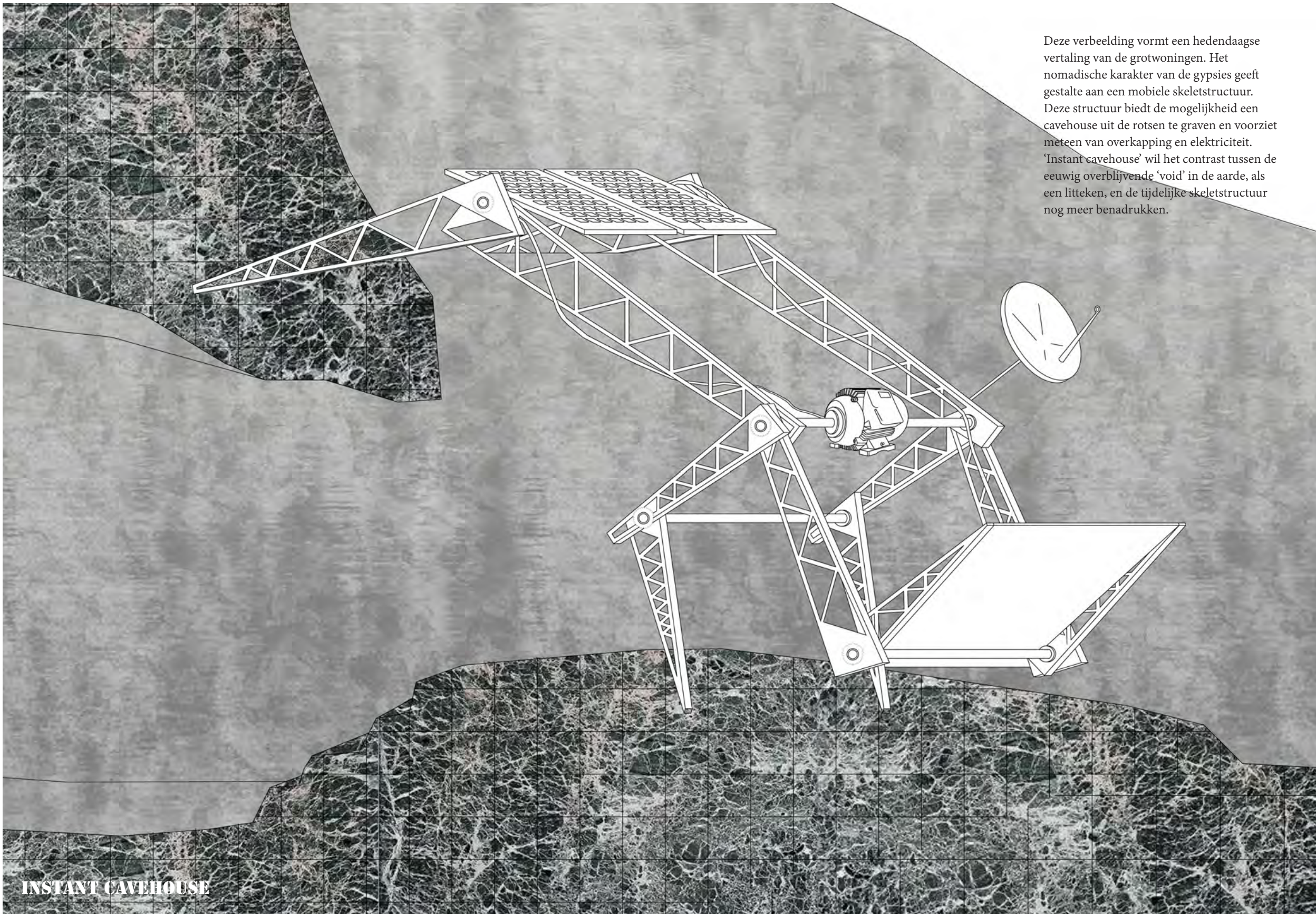
Massa - void /
Positieve-negatieve ruimte /
leegte / nissen /



HET ARCADISCHE

HET PROGRESSIEVE

HET TIJDELIJKE



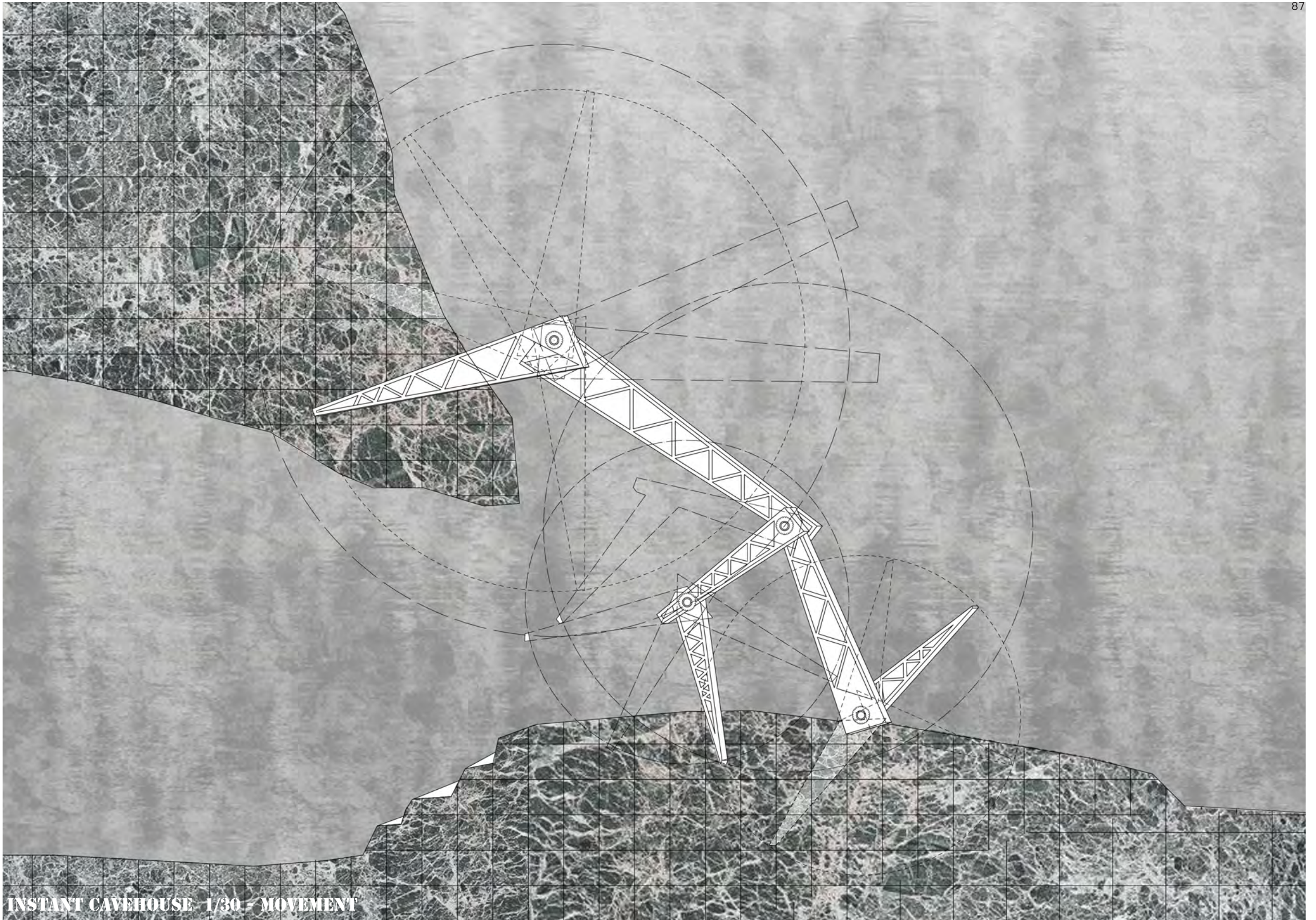
Deze verbeelding vormt een hedendaagse vertaling van de grotwoningen. Het nomadische karakter van de gypsies geeft gestalte aan een mobiele skeletstructuur. Deze structuur biedt de mogelijkheid een cavehouse uit de rotsen te graven en voorziet meteen van overkapping en elektriciteit. 'Instant cavehouse' wil het contrast tussen de eeuwig overblijvende 'void' in de aarde, als een litteken, en de tijdelijke skeletstructuur nog meer benadrukken.

HET PROGRESSIEVE

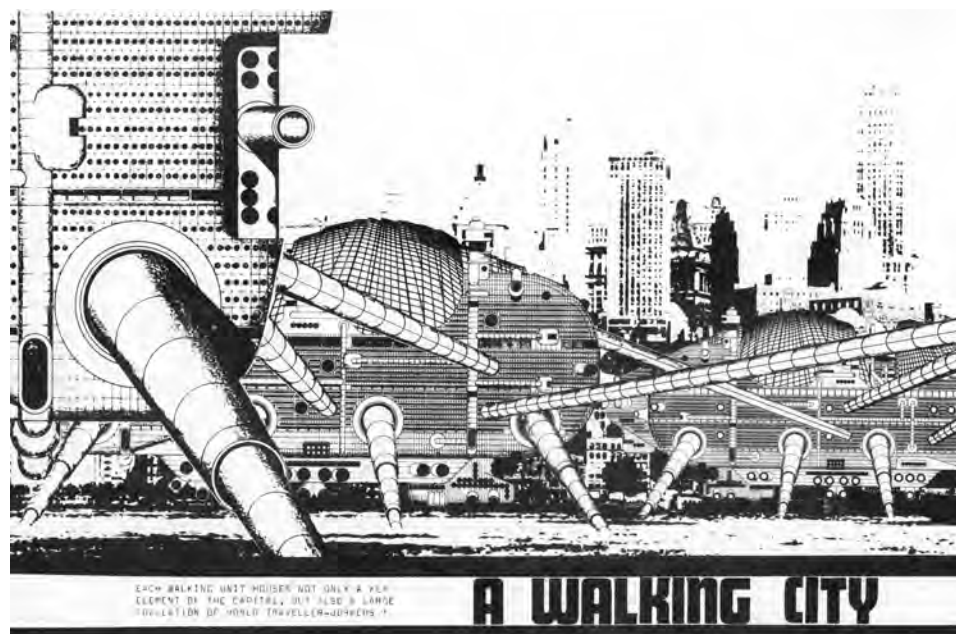


INSTANT CAVEHOUSE

HET PROGRESSIEVE



HET PARADOXALE



'Walking city' 1964- Archigram

De modernistische idealen

'Walking city' van Archigram verbeeldde de toekomst van een nomadische levensstijl wereldwijd. Geïnspireerd op NASA ontwierp Archigram rondtrekkende gebouwen over land en zee. 'Walking city' anticepeerde een levensstijl van een technologisch geavanceerde samenleving die niet vast hangt aan een permanente locatie. De structuren werden ontworpen met de mogelijkheid ze in te pluggen in superstructuren en informatienetwerken. Door de nomadische levensstijl, zouden verschillende culturen en informatie uitgewisseld kunnen worden, om zo een globale markt aan informatie te creëren.

De progressieve projecten van Archigram vonden dat architectuur meer moest aansluiten op de nieuwe consumptiemaatschappij, met zijn wegwerpmentaliteit, televisiecultuur, vluchtig vermaak en groeiende telecommunicatie. De focus lag vooral op de tijdelijke gebeurtenis in plaats van op het eeuwige gebouw.²¹

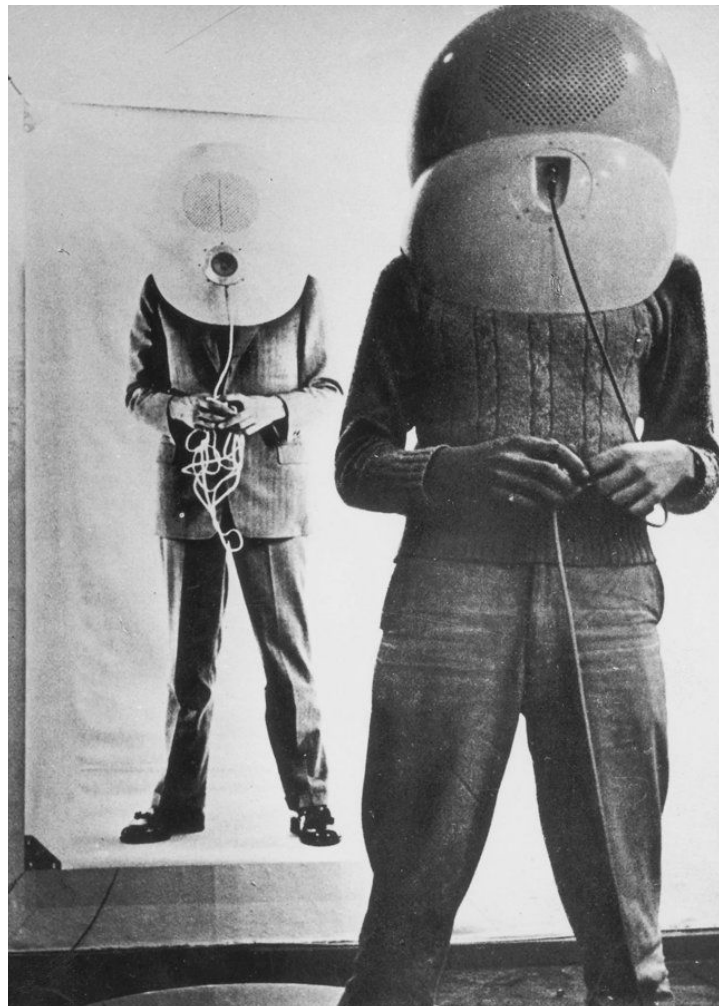
Het geniale van Archigram is het feit dat ze trachtten de wereld te veranderen, door middel van de kracht van hetgene ze bekritiseerden.

De huidige situatie

Echter, 50 jaar later blijken de waarden van de optimistische avant-garde architecten uit de jaren 60, twijfelachtige gevolgen te hebben in de hedendaagse maatschappij. Een cultuur van divertissement, consumentisme en amusement domineert. Niettemin is depressie, alomtegenwoordig in onze samenleving, verbannen naar de privésfeer. Net die waarden waarnaar in het modernisme gestreefd werd, ontnemen het individu nu aan kracht.

We ervaren steeds meer een vervreemding van het individu tegenover de samenleving. In tegenstelling tot 'Walking city' van Archigram is er nu net een nood naar iets om aan vast te klampen. Een wanhopig zoeken naar geborgenheid. Melancholie heeft de kracht troost te bieden binnen deze realiteit. Als een pauze in het hectische leven. Het is tijd de waarde van melancholie in te zien en te koesteren.

In het voorbeeld van 'Instant cavehouse' wordt de machine paradoxaal ingezet in het zoeken naar geborgenheid. Hetgene wat bekritiseerd wordt, wordt desondanks ingezet in het zoeken naar een vastklampen in de steeds sneller veranderende maatschappij.



Walter Pichler - Kleiner raum 1967

Walter Pichler ontwikkelde prototypes als een sociale en politieke afspiegeling van de maatschappelijke veranderingen in de jaren 60. De prototypes zochten een antwoord op het toekomstige geïndividualiseerde leven. De isolerende simulators verwijderden de gebruiker van de realiteit. Het doel was zichzelf te isoleren en af te zonderen van alle valkuilen van de consumptiemaatschappij en media-obsessie. Desondanks namen de prototypes zelf wel de vorm aan van een letterlijke representatie van deze valkuilen. De 'consument' is geïsoleerd van zijn omgeving, maar in de helm is enkel media toegestaan als input. De betekenis van de werken bevat steeds een sceptische ondertoon.²²

*"[Architecture] is born of the most powerful thoughts. For men it will be a compulsion, they will stifle in it or they will live – live, as I mean the word. [...] [Architecture] has no consideration for stupidity and weakness. It never serves. It crushes those who cannot bear it. [...] **Machines have taken possession of [architecture] and human beings are now merely tolerated in its domain[...]**"*

- Walter Pichler²³

HOE KAN MELANCHOLIE GEARTICULEERD WORDEN IN ARCHITECTUUR?

De ambitie is niet het zoeken naar een probleemoplossend model; een utopie die streeft naar geluk en harmonie, waarbij alle defecten en negatieve elementen systematisch uit de realiteit verwijderd worden. Dit onderzoek wil net bevragen hoe melancholie zich kan vertalen in een ontwerp. Hoe kan melancholie zich articuleren in architectuur? Een ontwerp die een dialoog opent over melancholie in de postmoderne maatschappij.

Melancholie is een begrip vol paradoxen. Deze toestand van uitersten is zodanig aanwezig dat er bij de vertaling naar een ontwerp eveneens getracht wordt de paradox mee te nemen als een motor in het vormgeven van melancholie in architectuur. Dit vertaalt zich in enerzijds de arcadische trend, van regressie en het terugkeren naar de natuur en anderzijds een progressieve en technologische trend.

22 ABRAHAMSEN, M., Walter Pichler, Prototyping escape, internet, geraadpleegd op 01/05/2015, <https://criticundertheinfluence.wordpress.com/2009/11/09/walter-pichler-prototyping-escape/>

23 [1] Excerpted from Pichler, Walter. "Absolute Architecture," in Programs and Manifestos on 20th Century Architecture edited by Ulrich Conrads (London: Lund Humphries, 1970): 181. In this manifesto, Pichler develops the thesis that architecture cannot act as anything but an impediment to humanity



Saut dans le vide - Yves Klein

Klein's fotomontage creëert paradoxaal genoeg een impressie van vrijheid door middel van een zeer uitgestippeld proces. De zwart-wit foto was Klein's manier van het omarmen van het irrationele en geeft ruimte aan de verbeelding. Het gaat in tegen wat elke gevoelige persoon zou doen en tegen de zwaartekracht zelf.

Het beeld is een metafoor voor de zoektocht naar zichzelf, het ongekende in onze ziel. Saut dans le vide is als een sprong in ons onderbewustzijn. Een sprong naar iets wat we vrezen maar waar we tegelijk tot aangetrokken worden.²⁴

Net zoals dit onderzoek naar architectuur en melancholie voor mij een sprong in het ongekende was.

TERRA INCOGNITA
PROCES

TERRA INCOGNITA



ONTWERP / ARCHITECTUUR - DE ARCHITECTUUR VAN HET VERLANGEN EN DE WAARHOOP
TABUA MISA.

- Het naar geborgenheid, naar een vertekening, escape, vlyge
- paradoxen, dubbelzinnigheden, nonie, septicisme
- Melancholie => wat een moderne ik verwacht wordt
- Technologie, Machine, Heaven, Prognostic
- De Rol v architect / architectuur?

ARCHITECTUUR

- * oplozing depressie / melancholie => utopie
- * wél!: opene vte dialog
- (het slechts opnieuw pjen v architecturale omgeving)
- ↳ probleemoplossend model
- = vitaliser, verbeelden, ver melancholie v postmoderne
- inverleving: architectuur vte verlangen v de waarhoop
- ↳ steeds acciëren vtd sporen, vstellers, leemning, TDD

NEGATIVE UTOPIA (Superstudio) (wat een misloper)

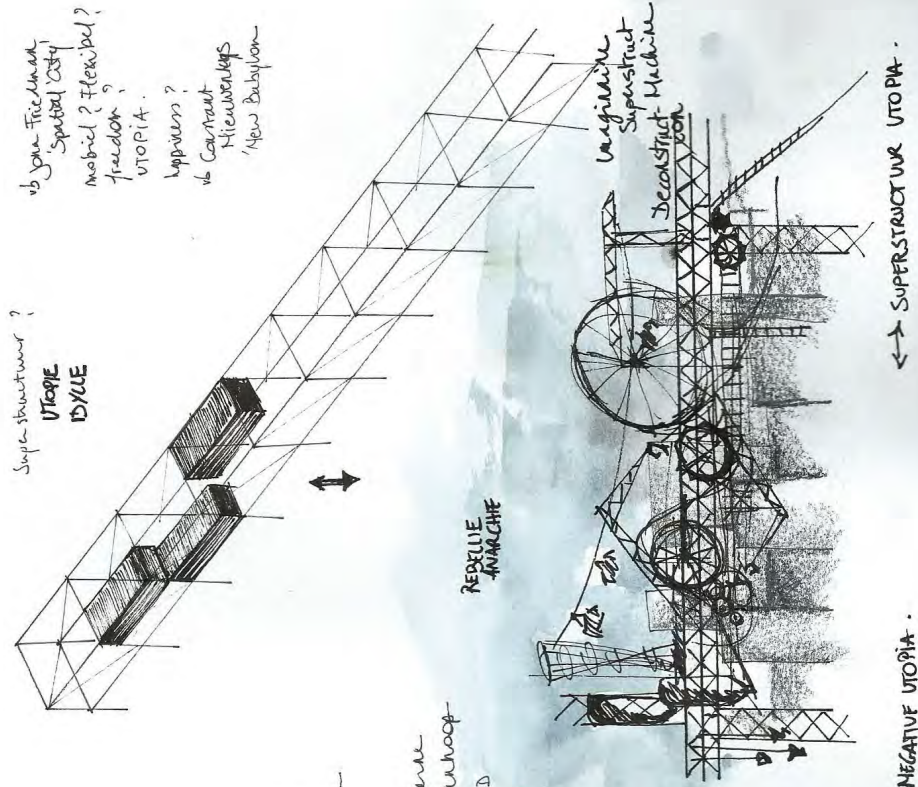
DECONSTRUCTIE & RECONSTRUCTIE
 Constatie maast v verandering v waarloop
 collectief gelengen
 bevragen v zowel conservatie als utopische technologie

ARCHITECTUUR / ANTI-DESIGN
 vbeending vld ontgouching v modernistische idealen
 v vraag v stellen welke architecturale omgeving.



NEGATIVE UTOPIA

← SUPERSTRUCTUUR UTOPIA

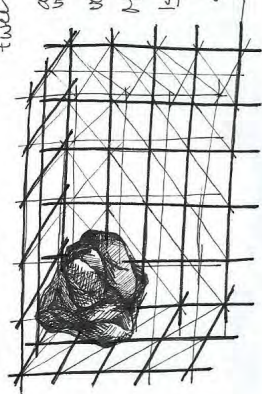


Handwritten notes: 'Handwritten structure van nieuw stadium' and 'v Jan Friedland Spotted City'.

Handwritten notes: 'v Jan Friedland Spotted City', 'mobiel? flexibel?', 'freedom?', 'UTOPIA', 'Lopruers?', 'v Construct Hievoorloops', 'New Babylon'.

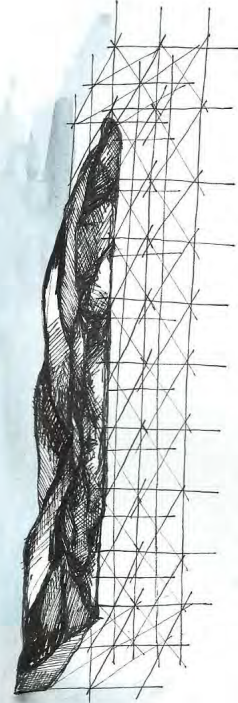
INSTALLATIE / SCULPTUUR

Duurtijd v fragiliteit



eenig basierend
 tweertijd
 authentiek vernieuwende v modernistische
 verval?
 Murra vs void
 Is het een nieuw?
 articuleren vte gevoel v bewust v verlies
 veranderen v waarloop

Courage van ≠ meestelijke principes => ode aan het collectief gelengen (A. Romi)

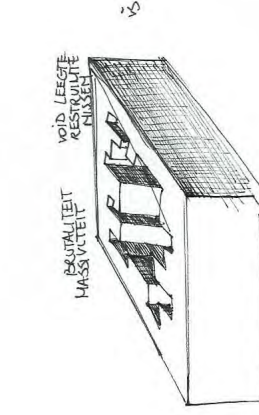
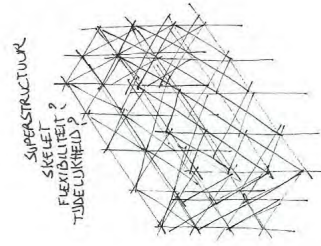


v vraag stellen v elke architecturale omgeving
 zowel het behoud / conservatie vth oude als
 het modernistische / prognostic

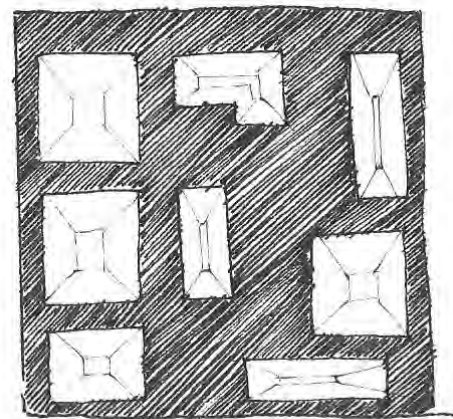
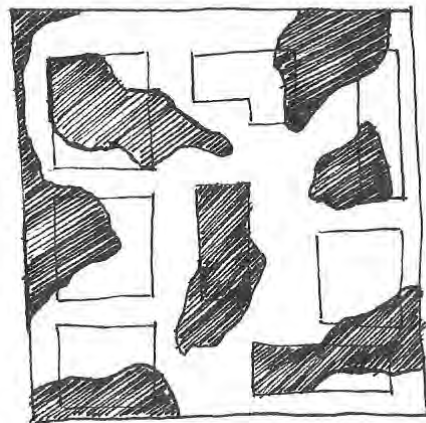
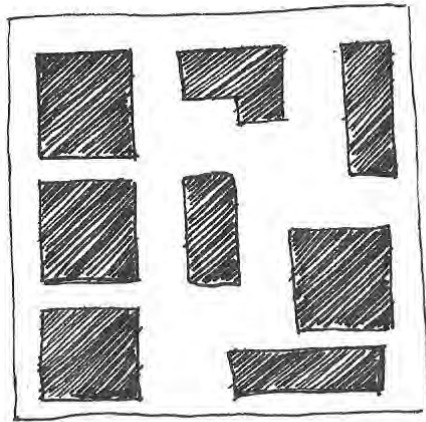
"IT IS THE DESIGNER WHO MUST ATTEMPT TO RE-EVALUATE HIS ROLE IN THE NIGHTMARE HE HAS HELPED TO CONCEIVE." - Tolando di Franca (Superstudio)

MELANCHOLIE?

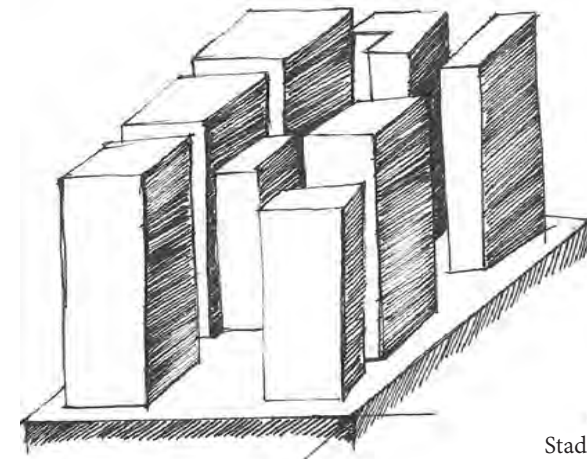
- eenige twee strijd
- ↳ bipolaire team
- Het uiteen vlieten v velle v het onvermijdelijke proces van verval
- ode aan het collectief gelengen
- nieuw?
- articuleren v articuleren v vroeg stellen architectuur



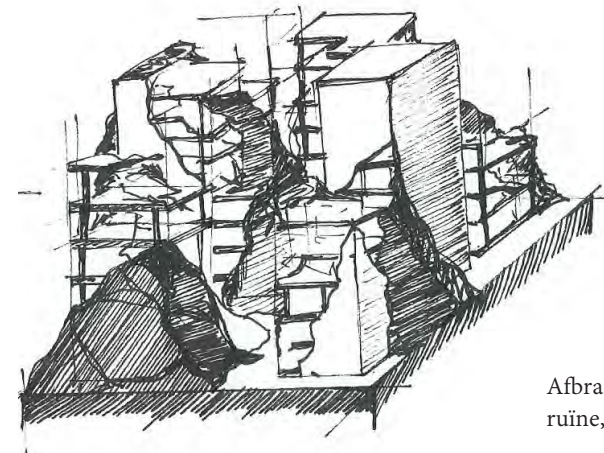
Twee ogenschijnlijk tegenstrijdige denkmodellen articuleren melancholie in de postmoderne samenleving. De ambitie is dat de twee dystopische modellen de modernistische idealen gaan bevragen, een dialoog met elkaar aangaan en eveneens een dialoog openen.



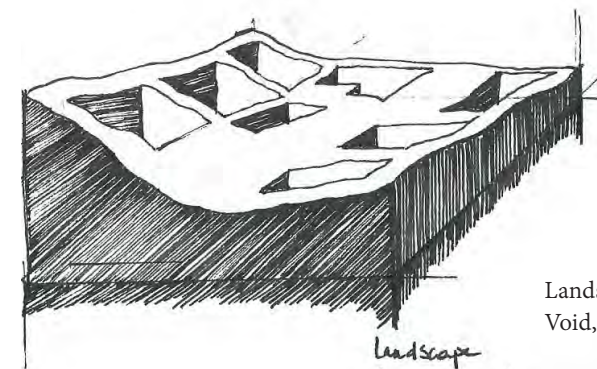
Plan



Stad - Abstract fragment



Afbraak, deconstructie, ruïne, steenpuin, afval

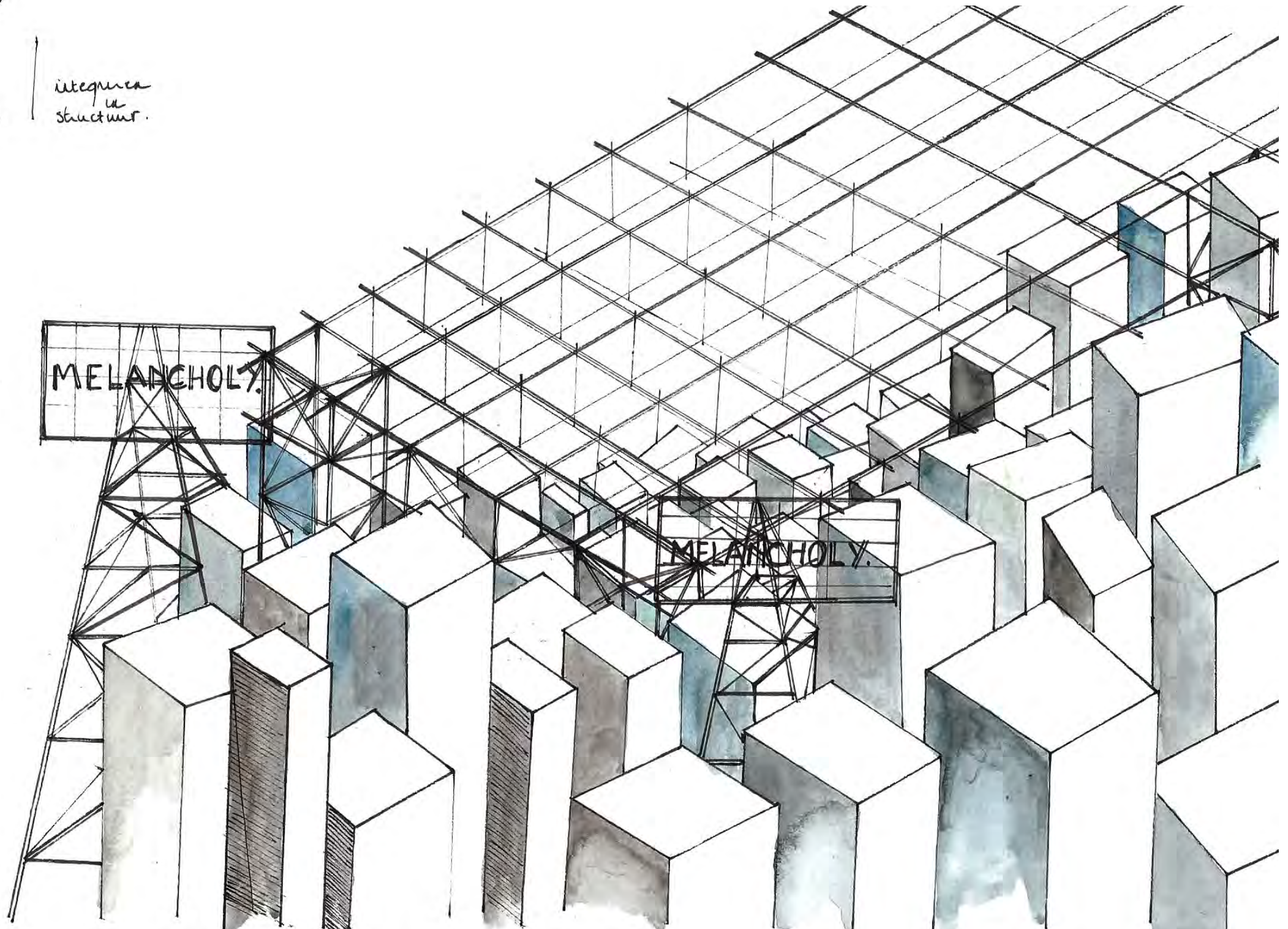


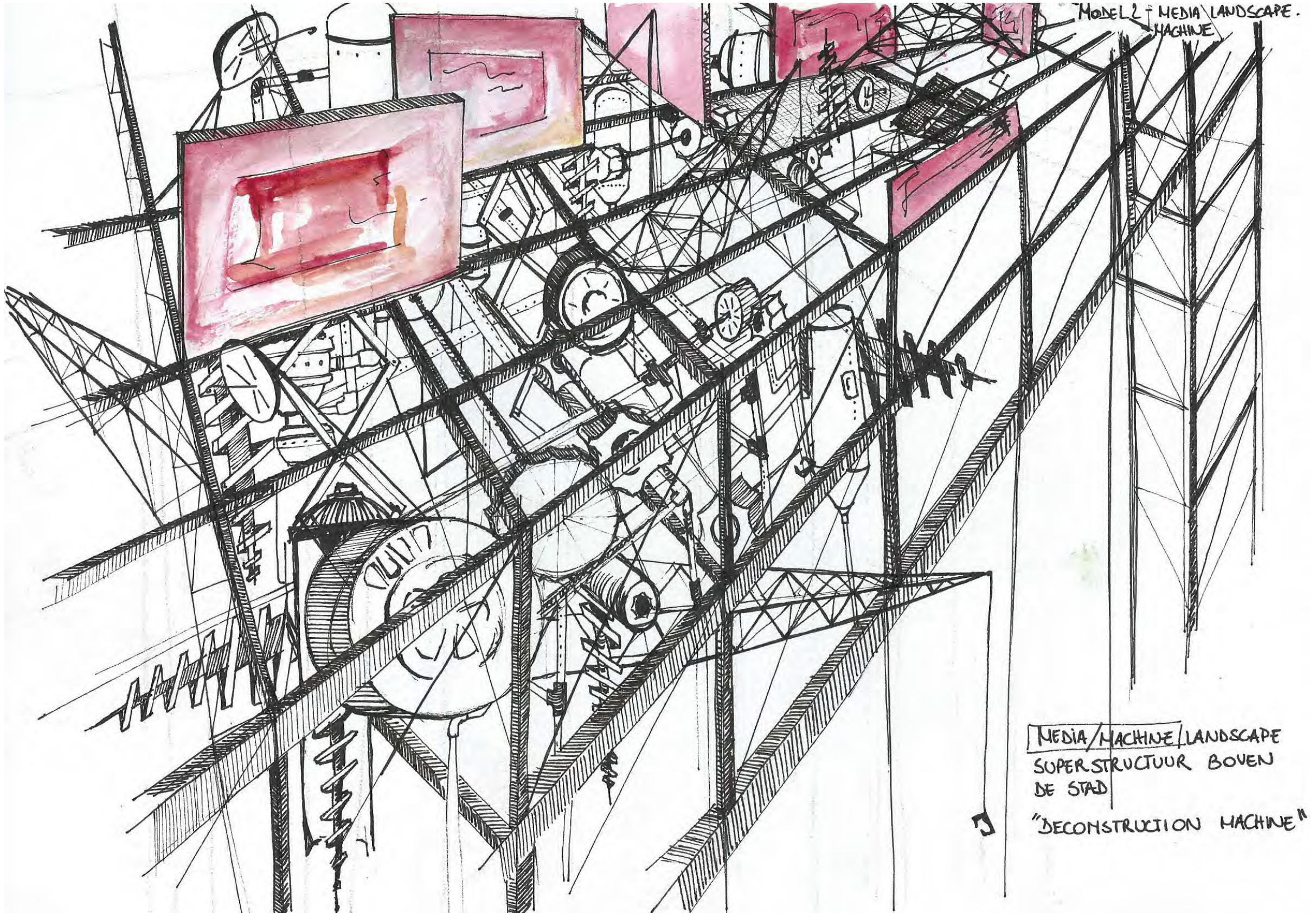
Landschap - geïnverteerde stad
Void, leegte, restruimte, geheugen

A GRID BOVENSTAD
OF ≠ TYPOLOGIËN
SKELETSTRUCTUREN?

MEDIA
MACHINE
TECHNOLOGIE
DECONSTRUCTIE STAD

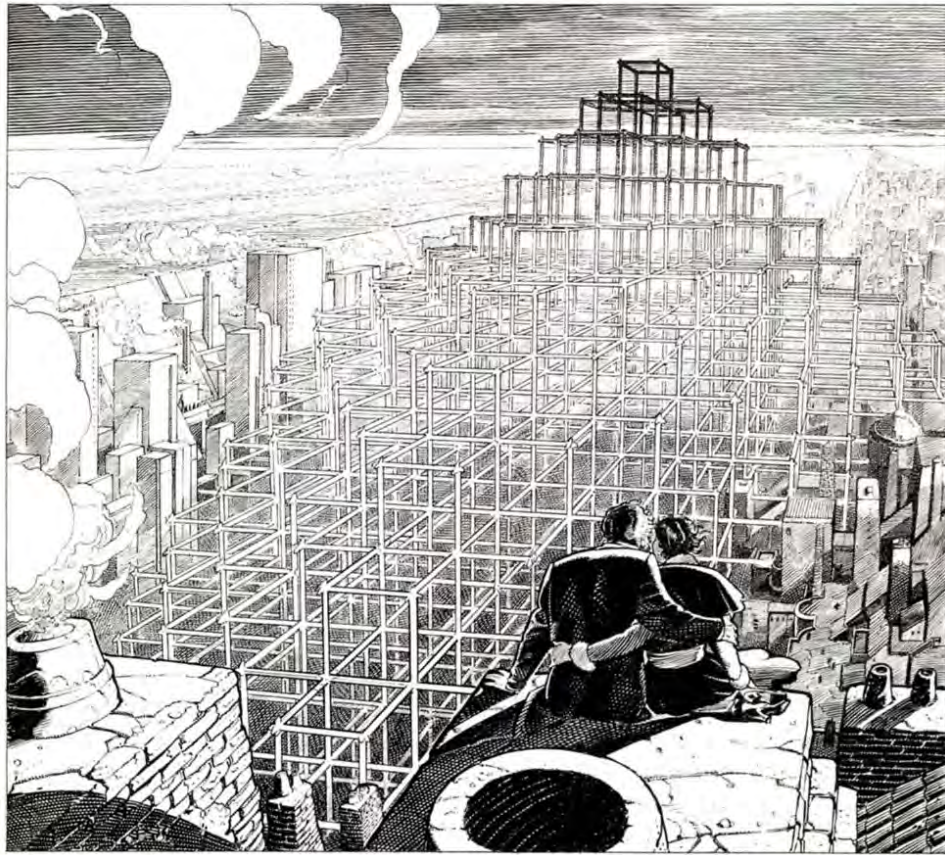
integrated
structure.



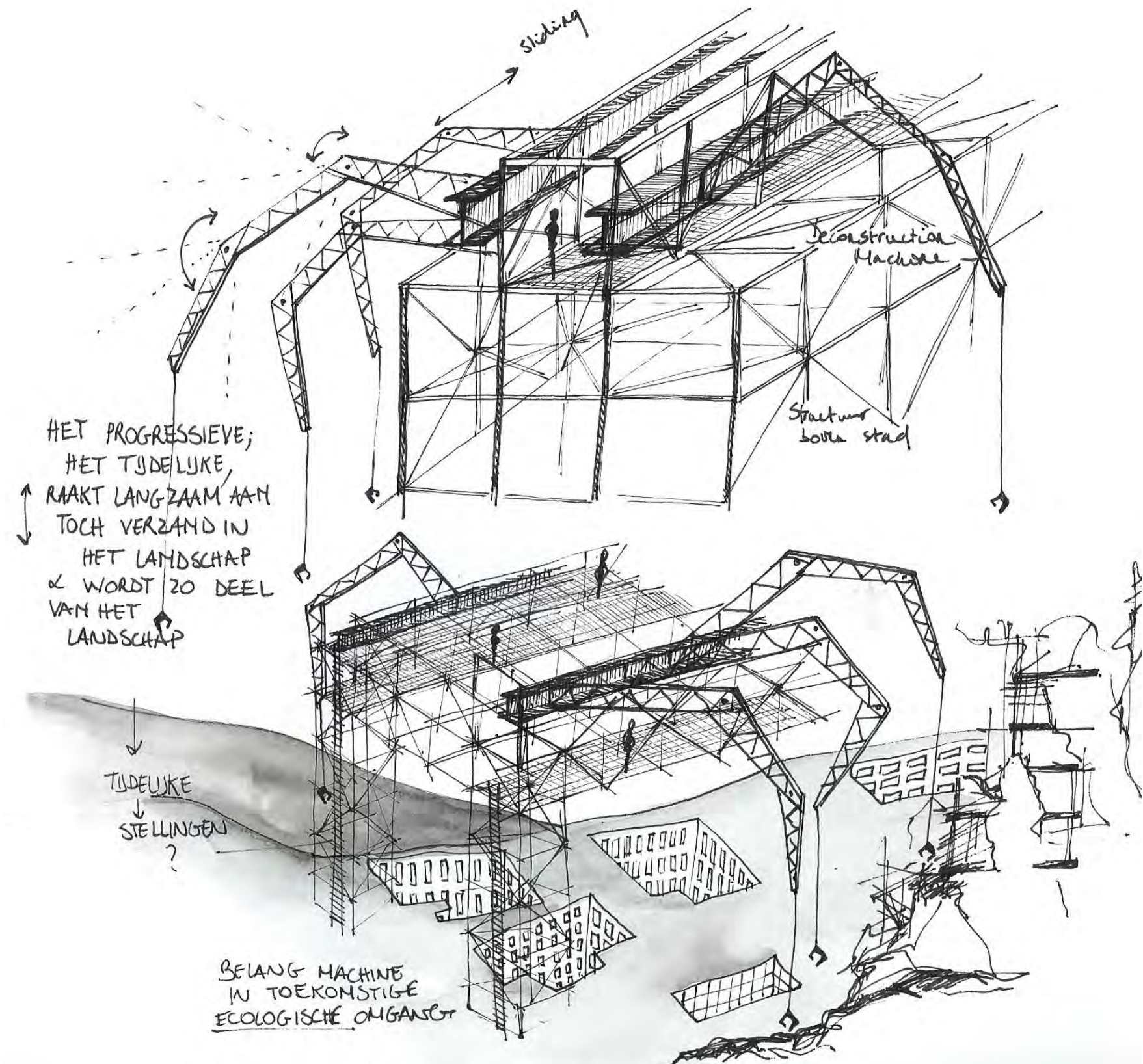


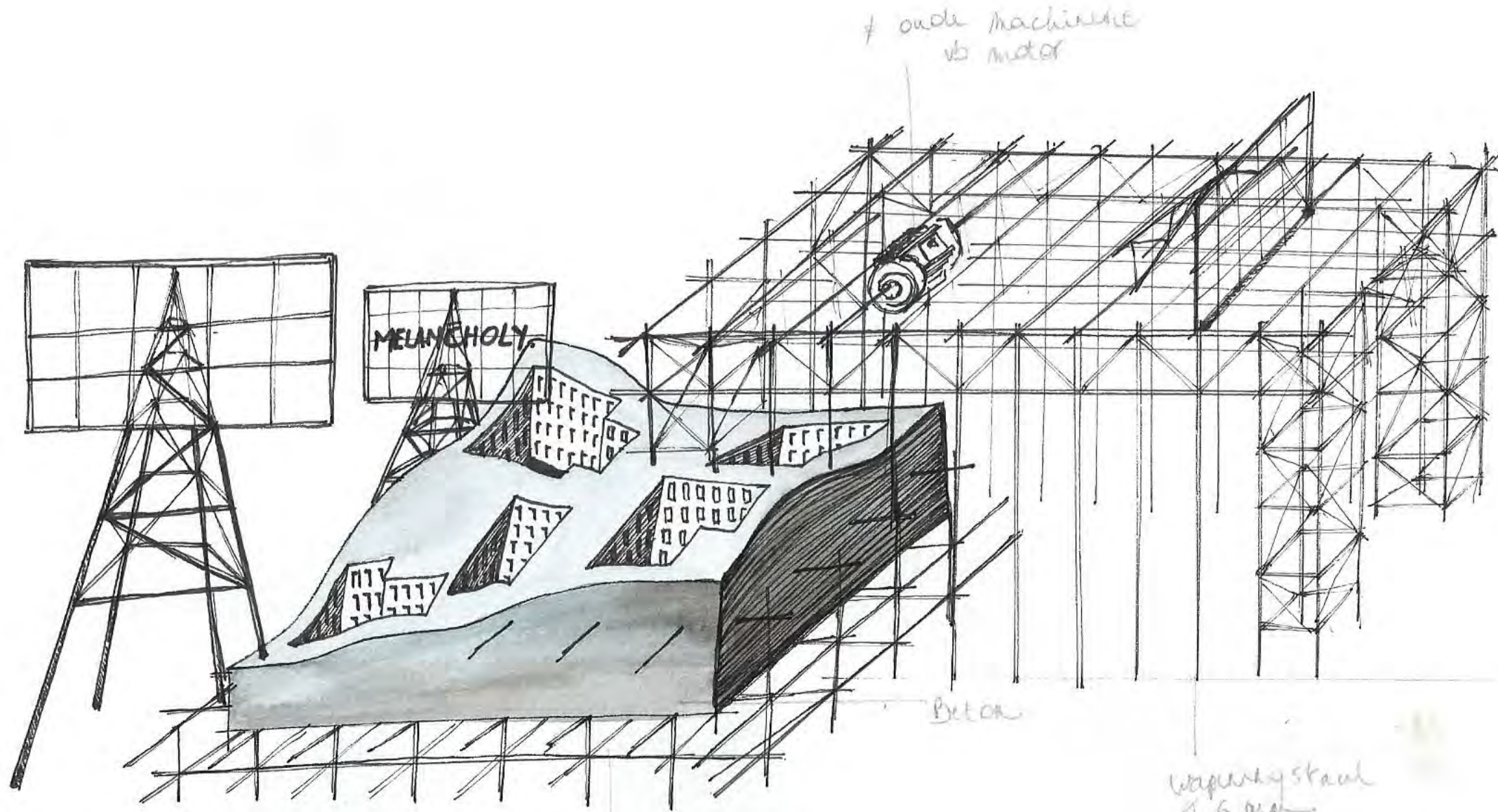
MEDIA/MACHINE/LANDSCAPE
 SUPERSTRUCTUR BOVEN
 DE STAD

□ "DECONSTRUCTION MACHINE"



De koorts van Urbicande ²⁵



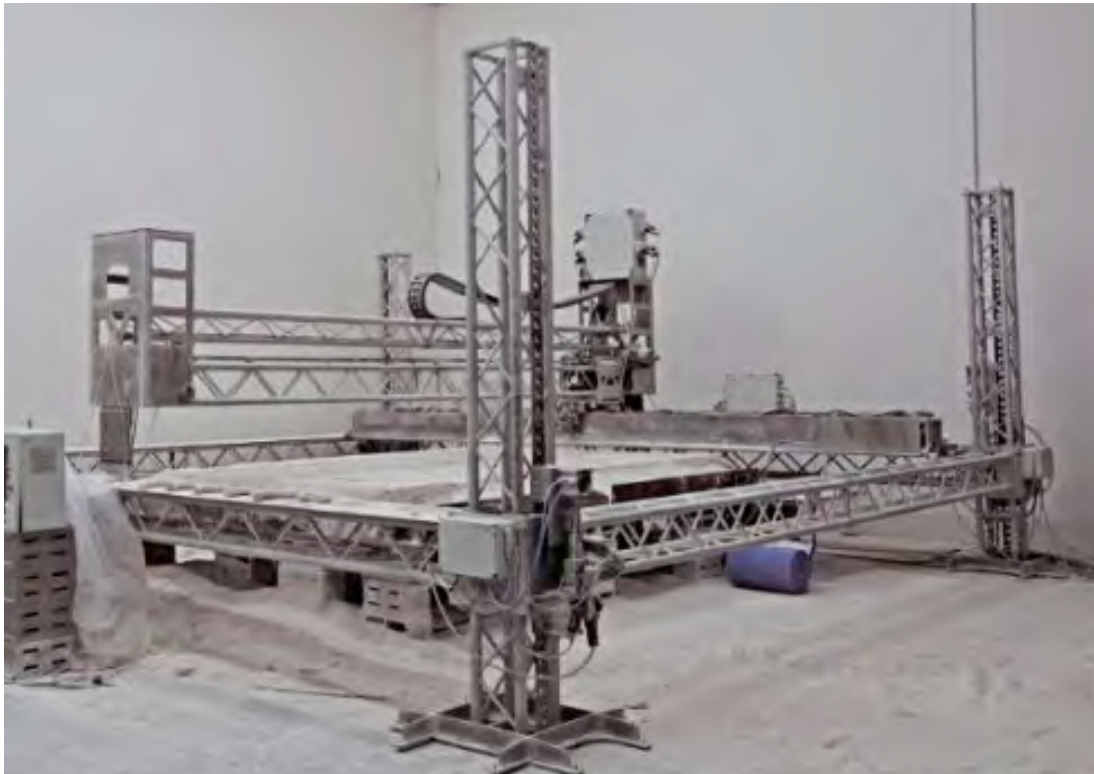


STRUCTUUR
D
I

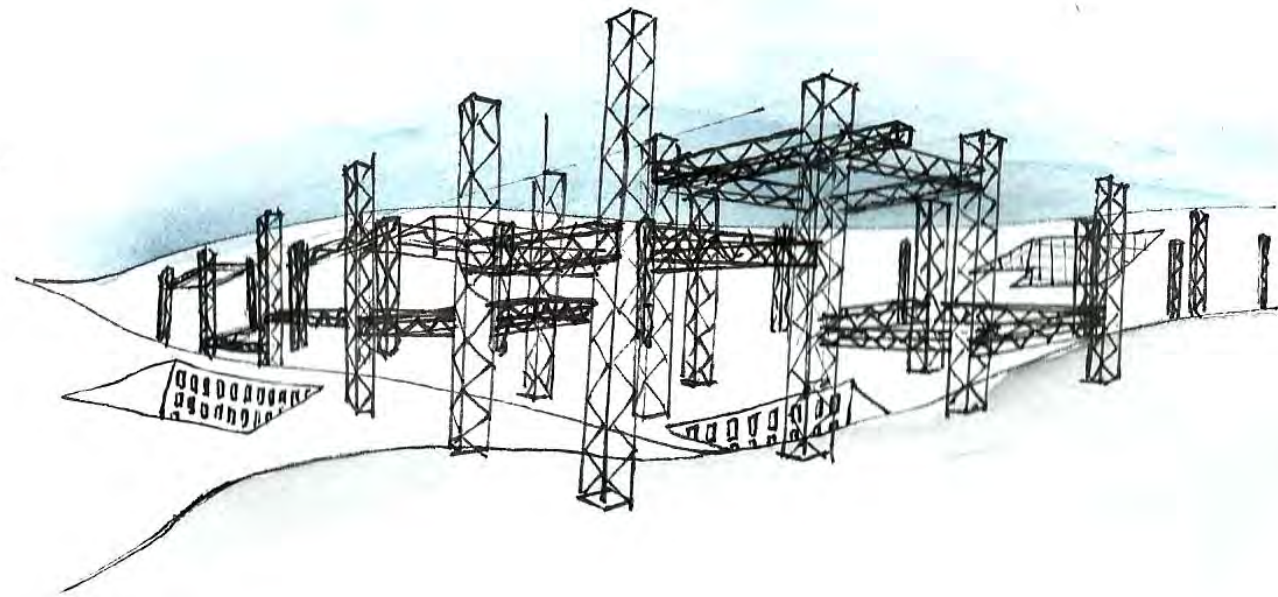
↓
Superstructuur
in openbaar
in landschap
& wordt wapening
in landschap!

wapeningnet 15x15 cm
Ø 6 mm

warpingsstaal
Ø 6 mm

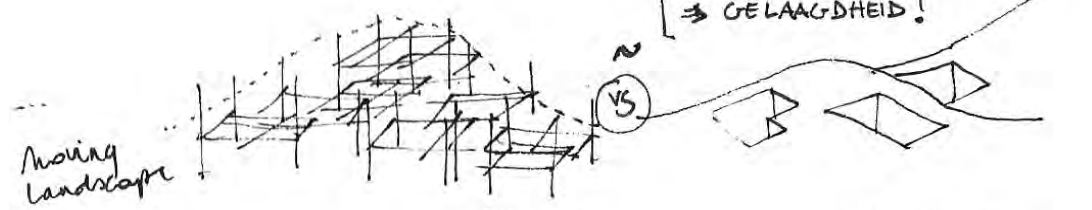


3D printer 26



→ integreren
 - afbraak infr.
 - media / billboard
 - passerelles / circulatie ruimte.

⇒ VERSCHIJNT ALS SOORT BEWEGEND MACHINE - LANDSCHAP VS LANDSCHAP DIE HET CREEERT ⇒ GELAAGDHEID!



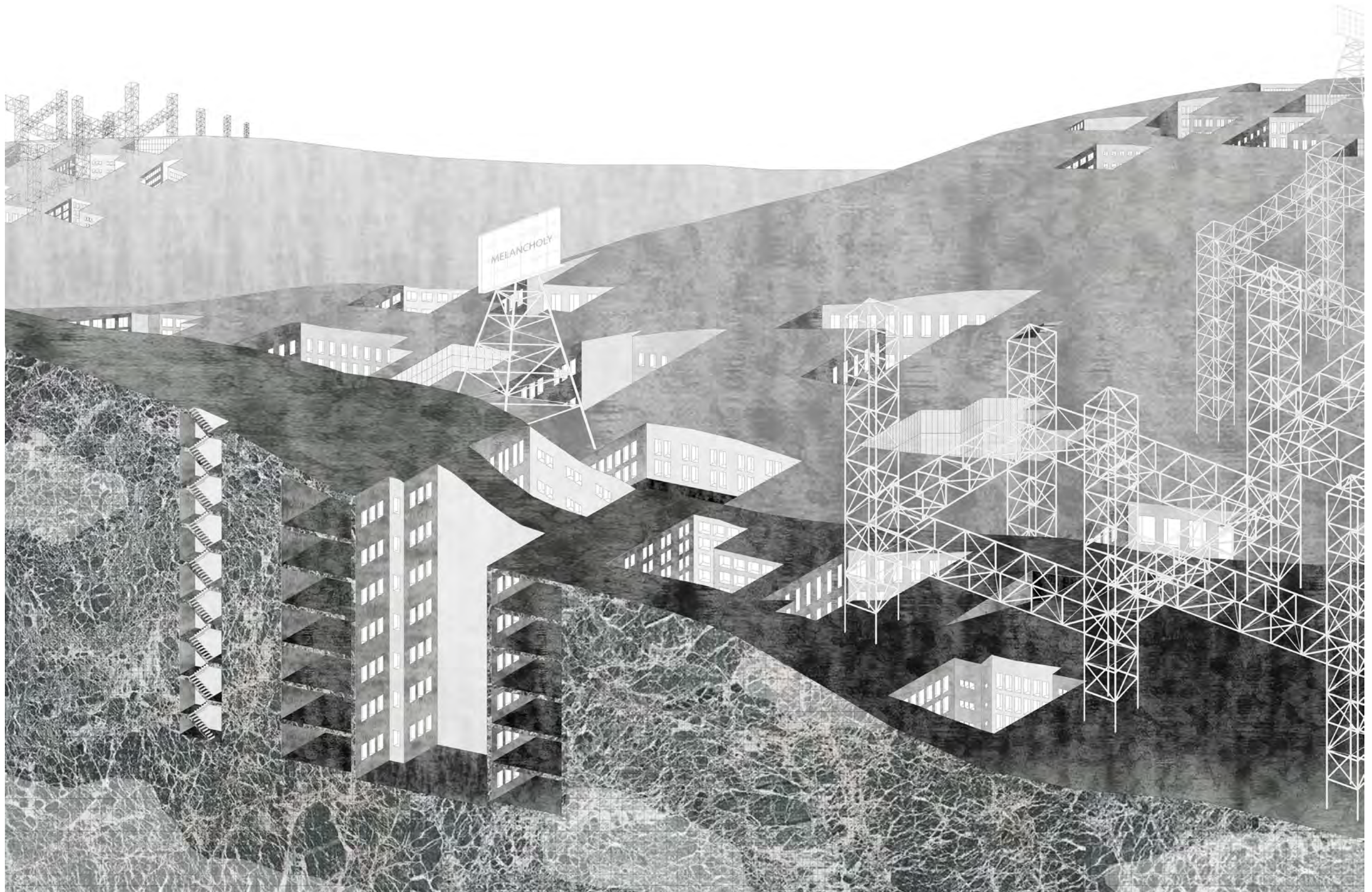
Moving landscape

HIGH-TECH FRAGILITEIT

BRUTALITEIT.

26 3D-printing method- Enrico Dini, internet, geraadpleegd op 04/06/2015 (<http://www.fablabmaastricht.nl>)





Dit werk kon slechts tot stand komen dankzij de steun en hulp van vele mensen. Bijzondere dank gaat uit naar mijn docenten Hugo Vanneste en Bert Joostens voor de begeleiding en aangename samenwerking in het atelier. Ook wil ik graag mijn mentor Carl Bourgeois bedanken voor de leerrijke feedback en tips omtrent mijn ontwerp.

Verder was dit project nooit tot stand kunnen komen zonder de steun van mijn ouders en mijn vriend. In het bijzonder wil ik mijn papa bedanken voor alle hulp gedurende de voorbije jaren.